

AFRIKAN TAHTI

– pelilaudan
kääntöpuoli

Helinä Rautavaaran museo/
Katja Uusihakala

Teksti: Katja Uusihakala (toim. Ilona Niinikangas)
Ulkoasu ja taitto: Hanna Siira
Painotyö: Erweko Painotuote, Helsinki 2007

ISBN 978-951-98493-1-7

**Afrikan Tähti –näyttely on toteutettu
ulkoministeriön tuella.**

Sisällys

ESIPUHE	4	MADAGASKAR	28
CAIRO	6	Sormieläinten saari	28
Kairo: Muinaisen Egyptin kulttuuri	6	Myytti ihmisen synnystä	29
Kirjoitustaito	7	CAPE TOWN	30
Tutankhamonin hauta	8	Kapkaupunki: Afrikan tähti löytyy	30
CAPE GUARDAFUI	10	Timanttikuume	31
Paimentolaisia ja kameleita	10	Siirtomaavaltojen taistelu Afrikasta	34
Pakoon maailmalle	12	WHALEFISH BAY	38
Somalialainen klaanijärjestelmä	12	Suomalaiset lähetystyöntekijät Ambomaalla	38
KILIMANJARO	14	Selma, Martta, Toivo ja Vaino	40
Afrikan korkein vuori	14	GOLD COAST	42
DARFUR	16	Kultarannikko: Kultaa ja orjia	42
Darfurin kriisi	16	Orjakauppaa Atlantin yli	43
Etelän ja pohjoisen ristiriidat	17	TIMBUKTU	44
Mistä Darfurin konfliktissa on kysymys?	17	Saharan kauppareitit	44
ADDIS ABEBA	20	Tarunhohtoinen imperiumi	44
Kahvin juurilla	20	Aikalaiskuvausta Timbuktusta vuodelta 1510	45
LAKE VICTORIA	24	CANARY ISLANDS	46
Victoriajärvi: Tutkimusmatkailijat Niilin lähteellä	24	Kanarian saaret – autuaitten asuinpaikka	46
Niilinahven	25	Keihäsmatkat	47
DAR ES SALAM	26	Toisenlaiset merimatkat	48
Rannikon swahilikaupungit	26	LÄHTEET	49

AFRIKAN TAHTI

– pelilaudan
kääntöpuoli

Milloin viimeksi pelasit Afrikan Tähteä? Lähdetkö matkaan Kairon pyramideilta Niili-jokea seuraillen vai aloitatko mieluiten Tangerista, ylvään moskeijan ja neliskulmaisen minareetin juurelta? Riennätkö suorinta tietä Kapkaupunkiin vai jäätkö etsimään topaaseja, smaragdeja, rubiineja ja Afrikan tähteä?

Afrikan kartta ja sen paikannimet ovat tulleet monille tutuiksi pelilaudan kautta. Tuttuus voi kuitenkin olla harhaanjohtavaa. Tämä julkaisu kertoo pysähdyspaikkojen kautta Afrikan historiasta ja nykypäivästä. Punaisten pahviympyröiden takana on muutakin kuin rosvoja, hevosenkenkiä, timantteja ja tyhjää.

Sekä Helinä Rautavaaran museon tuottama Afrikan Tähti – pelilaudan kääntöpuoli –näyttely että tämä julkaisu toistavat pelin ajatusta.

Tarkoituksena on kulkea Afrikan halki ja löytää aarre. Tämän kirjan teksteissä tarkastellaan ihmisten, esineiden, aatteiden ja ideoiden liikkeitä, kohtaamisia ja vuorovaikutusta. Kirjoituksissa kerrotaan myös etsimisestä ja löytämisestä. Historiallisissa tarinoissa etsitään niin korkeinta vuotta, jokien alkulähdettä, kultaa kuin esi-isien ja jumalten suojelusta.

Julkaisussa tarkastellaan myös Afrikka-kuvaa. Kartat, kuten Afrikan tähden pelilauta, toimivat aina maailmakuvan muokkaajina. Vielä 1800-luvun puolivälissä Afrikan mantereen sisäosat olivat suurimmalle osalle

eurooppalaisia tuntemattomia. Tällaiset alueet esitettiin kartoissa usein tyhjinä, valkoisina alueina tai ne kuvitettiin eläimillä.

Kari Mannerlan ideoima, vuonna 1951 julkaistu Afrikan Tähti -peli on omalta osaltaan muokannut suomalaisten kuvaa Afrikasta. Pelissä näkyy aikakautensa populaarikulttuurin – seikkailukirjojen ja elokuvien – luomat mielikuvat ”tuntemattomasta, villistä ja luonnontilaisesta maanosasta”.

Tämä julkaisu kertoo, miten monin eri tavoin Afrika on ollut yhteydessä muuhun maailmaan, ja kuinka monia sivilisaatioita karttojen tyhjät valkoiset alueet ovat kätkenneet taakseen.

Heitä noppaa ja lähde matkaan. Toivottavasti tämä julkaisu tuo pelimatkallesi uusia ulottuvuuksia.

Helsingissä syyskuun 10. päivänä, 2007

Katja Uusihakala

Sosiaaliantropologi, afrikanisti

Tehtävät

Rubiini
1–4 -luokkalaisille

Smaragdi
5–6 -luokkalaisille

Topaasi
7–8 -luokkalaisille

Ohjeita kouluihin ja koteihin

Tämä työkirja toimii Afrikan Tähti –pelin kanssa opetuspaketina. Julkaisu on suunniteltu 1–9-luokkalaisille, ja se sopii käytettäväksi erityisesti yhteiskuntaopin, historian, uskonnon, biologian ja maantiedon tunneilla. Tekstit on kirjoitettu opettajille. Tarinat toimivat parhaiten, kun ne kertoo suullisesti.

Kappaleiden lopussa on tehtäviä, jotka on jaoteltu ikäryhmittäin. Punaiset rubiinin kuvilla merkityt tehtävät soveltuvat parhaiten 1–4-luokkalaisille, vihreät smaragdilla merkityt 5–6-luokkalaisille ja keltaiset topaasilla merkityt 7–8-luokkalaisille.

Julkaisun lisäksi Helinä Rautavaaran museo tuottaa erityisesti koululaisille suunnatun verkkonäyttelyn, jossa syvennetään ja elävöitetään näyttelyn teemoja. Näyttelyn keskeinen osa on Helinä Rautavaaran useilla Afrikan matkoillaan keräämä kuva-, ääni- ja videomateriaali. Verkkonäyttelyssä käsitellään erityisesti länsiafrikkalaista kulttuuriperintöä kuten Ghanan kultaa, puhuvia rumpuja, esi-isien asemaa afrikkalaisessa maailmankuvassa sekä orjakaupan vaikutusta Brasiliassa ja muualla Latinalaisessa Amerikassa.

Verkkonäyttelyyn pääsee Helinä Rautavaaran museon sivuilta www.helinamuseo.fi

Cairo

Kairo: Muinaisen Egyptin kulttuuri

Muinaiset egyptiläiset loivat yli 5 000 vuotta sitten erään maailman merkittävimmistä sivilisaatioista, joka säilyi suhteellisen muuttumattomana lähes 3 000 vuotta. Egyptiläisten kirjoitustaito, taide ja arkkitehtuuri – erityisesti massiiviset pyramidit, temppelit ja sfinksit – ovat kiehtoneet ihmisten mielikuvitusta vuosisatojen ajan, ja afrikkalaisista kulttuureista muinainen Egypti lie-
nee tunnetuin. Egyptiläisen sivilisaation voidaan katsoa rakentuneen Niili-joen suomalle yltä-
läisyydelle. Asutus oli keskittynyt valtaosin Niilin kapeille rantakaistaleille, joita vuosittaiset tulvat ravitsivat hedelmällisellä lietteellään. Rantojen viljava ”musta maa” tuotti kaksi satoa vuodessa ja mahdollisti väestön ja kaupunkien kasvun.

» Kaupunkikuva Kairosta. Kairo sijaitsee Niilin varrella Pohjois-Egyptissä. Egyptin kaupungit kasvoivat Niilin hedelmällisille rannoille.
Kuva: Postikortti/ Museovirasto

Kirjoitustaito

Kirjoitustaidon keksiminen merkitsi valtavaa harppausta ihmiskunnan historiassa. Muinaisen Egyptin kuva-merkkeihin perustuvaa kirjoitusjärjestelmää pidetään maailman vanhimpana. Egyptiläiset liittivät kirjoittamisen ibis-päiseen Thoth-jumalaan, jota pidettiin jumalten viestinviejänä ja kirjurina, oppimisen ja kirjoittamisen jumalana. Kirjoitusmerkkejä kutsuttiinkin ”jumalan sanoiksi”.

Kreikkalaiset säilyttivät tämän merkityksen antaessaan kirjoitusjärjestelmälle nimen hieroglyfit: *hieros* merkitsee pyhää ja *glyphen* kaivertamista. Hieroglyfejä käytettiin lähes 3 500 vuoden ajan. Uskonnollisia ja historiallisia tekstejä kirjoitettiin hieroglyfein kiviseinille ja patsaisiin. Koska niitä ei voinut kirjoittaa kovin nopeasti, egyptiläiset kehittivät kursiivihieroglyfikirjoituksen, jota kutsutaan hieraattiseksi kirjoitukseksi. Sitä kirjoitettiin papyruksille ohuilla ruokokynillä tai siveltimillä ja käytettiin oikeuteen ja talouteen liittyvissä teksteissä sekä kouluissa ja kaunokirjallisuudessa. Myöhemmin hieraattisesta kirjoituksesta kehittyi vielä demootininen kirjoitus, jolla hallinnolliset ja juridiset asiakirjat kirjoitettiin.

Tutankhamonin hauta

Muinaisegyptiläisen rakennustaidon kuuluisimpia monumentteja ovat kuninkaiden eli faraojen haudoiksi rakennetut pyramidit, joista ensimmäiset rakennettiin noin 2650 eKr. Faraota pidettiin ihmisten keskuuteen astuneena jumalana, jonka tehtävänä oli huolehtia maallisen yhteiskunnan ja ylikuonnollisten voimien suhteiden tasapainosta. Tietomme muinaisen Egyptin kulttuurista perustuvat pitkälti näissä hautakammiossa säilyneisiin teksteihin, maalauksiin ja esineisiin.

Mahtavat pyramidit ja niiden sisältämät rikkaudet ovat houkuttelleet haudanryöstäjiä vuosituhansien ajan. Hautojen oviaukkojen yläpuolelle saatettiin kirjoittaa varoitus haudanhäpäisijöille: ”Joka epäpuhtain aikein tunkeutuu tähän minun hautaani tai vahingoittaa sen kulttiveistoksia - hänet minä sieppaan kuin taivaan linnun. Minä tulen todistamaan häntä vastaan Ikuisuuden herran (Osiriksen) valtaistuimen äärellä.” Varoituksista huolimatta ryöstäjät eivät voineet vastustaa hautojen rikkauksia. Tunnetuin kohtuullisen hyvin ryöstäjien jäljiltä säilynyt hauta on Farao Tutankhamonin hauta Kuninkaiden laaksossa, jonne Egyptin kuninkaat ja kuningattaret haudattiin vuosina 1500–1070 eKr. Sitä pidetään maailman suurenmoisimpana hautausmaana. Farao Tutankhamon, ”poikakuningas”,

» Kuva: Alli Pitkänen 1954 / Museovirasto

oli noussut valtaistuimelle vain yhdeksänvuotiaana, ja hän kuoli kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 1323 eKr.

Tutankhamonin haudan löysi brittiläinen arkeologi Howard Carter vuonna 1922. Tätä pidetään ehkä tärkeimpänä arkeologisena löytönä maailmassa. Päiväkirjassaan Carter kuvasi löytöä seuraavasti:

”Edessämme paljastui uskomaton aarteiden kokoelma: kaksi kummallista eebenpuun mustaa kuninkaan kuvaa ja kullattu virkasauva hämmöttivät pimeässä; omituisen muotoisia kullattuja sohvia (leijonanmuotoinen, Hathor-lehmäjumalattaren muotoinen sekä manalan pedon muotoinen); upeasti maalattuja, ornamentein ja upotuksin koristeltuja arkkuja; kukkia; alabasterivaaseja, kummallisia mustia lippaita, joiden sisältä työntyi esiin kullattu käärme, hienosti kaiverrettuja tuoleja; kultaupotuksin koristeltu valtaistuin ja viimein ylösalaisin käännettyjen sotavaunujen kultaisten osien seasta hämmötti mallinukke.” (Howard Carterin päiväkirja 26. – 27.11.1922.)

Löydön suurenmoisuus aiheutti valtavan mediasensaation. Sitä lisäsi Lordi Carnarvon kuolema, joka todennäköisesti johtui tulehtuneen hyttysen piston aiheuttamasta verenmyrkytyksestä viisi kuukautta haudan löytämisen jälkeen. Carnarvon kuoleman hetkellä kaikki Kairon valot sammuiivat. Myös Howard Carterin kanarialintu joutui samoihin aikoihin kobran kitaan. Carterin hankittua linnun eräs hänen palvelijoistaan totesi: *”Tuo kultainen lintu tuo onnea. Tänä vuonna löydämme kultaa täynnä olevan haudan.”* Viikkoa myöhemmin Tutankhamonin hauta löytyi. Linnun kuolema oli kuitenkin huono enne. Vuoteen 1929 mennessä yksitoista ihmistä, jotka olivat olleet tekemisissä Tutankhamonin hautalöydön kanssa, oli kuollut ennenaikaisesti tai epätavallisissa olosuhteissa. Alettiin huhuta, että Tutankhamon janoi kosta hautansa häpäisijöille, joiden päälle hän oli asettanut muumion kirouksen.

Vaikka tarina muumion kirouksesta elää voimakkaana populaarikulttuurissa, on todennäköistä, että ennenaikaiset kuolemat johtuivat muumiossa ja hautakammion pölyssä eläneistä homesienten itiöistä, jotka joutuivat kammiota tutkivien ihmisten hengitysteihin.

Tehtävät

Tee pyramidi valitsemastasi käytössä olevasta materiaalista (esim. paperista).

Testaa tietosi Egyptistä ja Kairosta
<http://oppiminen.yle.fi/artikkeli?id=2918>

Tutustu näihin

Hieroglyfikone
www.eyelid.co.uk/e-name.htm
Tietopaketti Saharan eläimistä, mukana myös äänet
www.pbs.org/wnet/africa/explore/sahara/sahara_animals_lo.html

Lisää aiheesta

www.civilization.ca/civil/egypt/egypte.html#menu
(kanadalainen Egypti-sivusto, paljon virtuaalista materiaalia)
www.mythome.org/egyptian.html
(egyptiläisiä jumalia)
www.makupalat.fi/Categories.aspx?classID=ff686116-222f-4024-b6df-d83ff3b93b57
(runsaasti muinaista Egyptiä koskevia linkkejä)

Cape Guardafui

Paimento- laisia ja kameleita

Somaliassa karjankasvat-
tajat elävät yleensä kuivilla,
vaikeasti viljeltävillä alueilla. Paimentolaiset
arvostavat kameleita, joita ylistetään maan rikkaassa
suullisessa perinteessä.

Paimentolaiset arvelevat, että heidän kulttuurin-
sa on säilynyt vaikeissa olosuhteissa kamelin
ansiosta. Kameli sietää hyvin kuumaa ja
pystyy olemaan juomatta jopa kuukauden.
Se syö autiomaan kasveja, jotka eivät kel-
paa muille kotieläimille. Kameli saattaa
lypsää jopa kaksitoista litraa päivässä, ja
sen vitamiinipitoinen maito on paimento-
laisten tärkein ravintoaine. Kamelin villasta
ja vuodista valmistetaan vaatteita, peitteitä
ja mattoja ja sen lantaa käytetään poltto-
aineena. Kameli on myös tärkein varalli-
suuden mittari. Se on pääoma ja maksuväline
solmittaessa ja ylläpidettäessä tärkeitä sosiaali-
sia suhteita. Ei olekaan siis ihme, että kamelia
pidetään kansallisena symbolina.

Kamelien tärkeys ilmenee myös somalin kielessä, jossa on
kymmeniä erityyppisiä kameleita kuvaavia sanoja. Esimerkiksi:

» Kameleita Afrikan sarvessa.
Kuva: Hannu Pesonen 1992

abeer /ameer	"kamelinaaras, joka ei ole vielä synnyttänyt"
awr	"kameliuros, jota käytetään kantamiseen"
awradhale	"kameli, joka synnyttää aina urosvasan"
baatir	"vanhempi naaras, joka ei ole synnyttänyt"
caggabbarruur	"leijonanpentu; nuori kameli"
cashatab	"kamelinaaras, joka on lakannut antamasta maitoa tai joka ei tullut raskaaksi silloin kun sen piti"
duq	"vanha kamelinaaras; vanha nainen"
dhaan	"vesiastioita kantava kameli"
guarruud	"vanhat kameliurokset; vanhukset"
geel	"kameli"
gool	"lihava kameli"
gurgurshaa	"rauhallinen, sävyisä kameli, jonka kuormaan voi lastata helposti särkyviä esineitä"
irmaan	"lypsykamelit"
mandhoorey	"johtaja – lauman paras kameli"
qoorqab	"kastroiden uros"
tulud	"ihmisen yksi ja ainut kameli"
xagjir	"lypsävä kameli, jota lypsetään osittain (kahdesta utareesta lypsetään maitoa ihmisten kulutukseen, kahta imee sen vasa)

» Pakolaisleiri Baidoassa Keski-Somaliassa, jossa nälänhätä oli pahimmillaan sisällissodan riehussa 1990-luvun alussa.
Kuva teksteineen: Hannu Pesonen 1992

» Taisteluita ja nälkää paenneet somalit odottavat avustusruoan jakoa pakolaisleirillä Baidoassa.
Kuva teksteineen: Hannu Pesonen 1992

Pakoon maailmalle

Maan eteläosassa sijaitseva Britannian hallitsema Somalimaa sekä Italian hallitsema pohjoinen Somalimaa itenäistyivät ja yhdistyivät Somalian tasavallaksi vuonna 1960. Itsenäistä Somaliasta koettelivat rajakiistat, sodat Keniaa ja Etiopiaa vastaan sekä kuivuudet ja nälänhätä. Vuonna 1969 kenraali Mohammed Siyad Barre kaappasi vallan ja hallitsi itsevaltiaana seuraavat kaksikymmentä vuotta.

Siyad Barren ”tieteellisen sosialismin” tavoitteena oli yhtenäistää kansakunta hävittämällä vanha klaanijärjestelmä, vaikka klaaniuskollisuus vaikutti vahvasti myös Barren omassa hallinnossa. Barre syöstiin vallasta 1991, ja sisällissota tuhosi Afrikan ainoana varsinaisena kansallisvaltiona pidetyn Somalian valtiojärjestelmän.

Poliittinen kaaos johti nälänhätään, mittavaan maan sisäiseen pakolaisuuteen ja yli miljoonan somalin joukkopakoon maasta. Valtaosa lähti naapurimaihin: Keniaan, Etiopiaan, Djiboutiin ja Jemeniin. Ensimmäiset somali-pakolaiset saapuivat Suomeen vuonna 1990. Viimeisen viidentoista vuoden aikana pakolaisina saapuneista somaleista on muodostunut suurin afrikkalaistaustainen ryhmä Suomessa. Vuoden 2006 lopussa Suomessa asui 8 990 somalia äidinkielenään puhuvaa ihmistä.

Somalialainen klaanijärjestelmä

Afrikkalaisissa kulttuureissa on hyvin yleistä, että sukulaisuus lasketaan vain joko isän tai äidin puolelta. Somaliassa sukulaisuus määräytyy *patrilineaalisen* polveutumisen mukaan, toisin sanoen lapset kuuluvat aina isänsä linjasukuun. Patrilineaalinen polveutuminen heijastuu esimerkiksi somalialaisessa nimenantotavassa. Lapselle annetaan kolme nimeä: ensimmäinen on hänen oma nimensä, toinen on isän nimi ja kolmas puolestaan isoisän nimi. Lapsen äiti kuuluu eri sukuun kuin lapsi, eli oman isänsä linjasukuun. Linjasuvut puolestaan muodostavat klaaneja, jotka laskevat polveutuvansa yhteisestä esi-isästä. Somalit katsovat polveutuvansa kahdesta esi-isästä, Sabista ja Samaalesta.

Somaliassa on kuusi suurta klaaniperhettä – Darood, Isaaq, Dir, Hawiye, Digil ja Rahanweyn – joista jokainen jakautuu klaaneiksi ja alaklaaneiksi. Darood, Isaaq, Dir ja Hawiye ovat klaaniperheitä, jotka harjoittavat karjanhoitoa, Digil ja Rahanweyn puolestaan ovat maanviljelijöitä. Maaoikeudet – laidunmaat ja vesilähteet – ovat kuuluneet klaaneille siten, että kukin klaani on perinteisesti liitetty tiettyyn alueeseen. Sitoutuminen linjasukuihin ja klaaneihin on ollut poliittisesti ja tunnepitoisesti paljon tärkeämpää kuin sitoutuminen valtion tason auktoriteetteihin. Samanaikaisesti klaanit ja linjasuvut ovat kilpailleet keskenään ja ajautuneet toisinaan konflikteihin.

» Georg Ots kuljetti somalipakolaisia Tallinnasta Helsingin Eteläsatamaan 4. helmikuuta 1991.
Kuva: Markku Ulander / Lehtikuva Oy

Klaaniperheeseen voi kuulua yli kaksikymmentä sukupolvea ja useita satojatuhansia ihmisiä. Klaaniin kuulumisen merkitsee elinikäistä, syntymän kautta saatua jäsenyyttä. Samaan klaaniin kuuluvat ihmiset tuntevat toisiaan kohtaan uskollisuutta ja luottamusta; heidän velvollisuutensa on auttaa toinen toistaan. Perinteisesti esimerkiksi avioliitto ei ole ollut vain kahden yksilön välinen liitto vaan kyse on ollut kahden eri linjasuvun välisestä liittoutumisesta ja sopimuksesta. Avioitumisen yhteydessä sukujen välistä sidettä juhlistetaan seremonioin ja lahjoin.

Tehtävät

Mitä kaikkia ”tuotteita” kamelistä saadaan? Piirrä kuva kamelistä.

Kerro paimentolaisesta elämäntyylistä
www.oppiminen.yle.fi/artikkeli?id=5281
www.koor.fi/doc/tasanko_joki_kaupunki.pdf

Kili- manjaro

Afrikan korkein vuori

Vaikka Kilimanjaro sijaitsee vain noin 300 kilometriä päiväntasaajan eteläpuolella, sen huippu on lumen ja jäätikön peitossa ympäri vuoden. Siellä on neljä viidesosaa koko Afrikan mantereen pysyvästä lumi- ja jääpeitteestä.

Kilimanjarosta on tullut eräs maailmanlaajuisen ilmastomuutoksen vertauskuvista. Viimeisen sadan vuoden aikana Kilimanjaro on menettänyt runsaat 70 prosenttia jääpeitteestään. On ennustettu, että ilmaston lämpeneminen ja metsähakkuut johtavat jäätikön lopulliseen sulamiseen vuoteen 2020 mennessä. Jäätikön katoamisen myötä myös sen ylläpitämät vesivarastot kuivuvat, millä on kauaskantoisia seurauksia ympäröivän alueen ekologiseen tasapainoon ja maanviljelykseen.

» Kilimandsaron toiseksi korkein huippu, Mawenzi (5385) nähtynä Kibon kraatterinreunan korkeimmalta kärjeltä, Kaiser Wilhelm Spitzeltä. Sadekauden pilvimeri ulottuu taivaanrantaan peittäen näkyvistä Tanganjikan savannit.
Kuva ja teksti: Rauno Pankola / Museovirasto. Julkaistu Pankolan kirjassa Afrikan Safari, Jyväskylä 1961.

Kilimanjaraan liittyy runsaasti myyttejä ja legendoja. Vuori sijaitsee aivan Kenian ja Tansanian rajalla, ja sen kohdalla muuten lähes suora rajaviiva tekee mutkan. Kun eurooppalaiset siirtomaavallat jakoivat Afrikkaa Berliinin konferenssissa 1884–1885, nykyinen Kenia tuli osaksi brittiläistä Itä-Afrikkaa ja Saksa sai etupiiriinsä Tansanian mantereenpuoleisen alueen. Hyvin tunnetun tarinan mukaan Kilimanjaro olisi alun perin kuulunut brittiläiseen Itä-Afrikkaan. Ison-Britannian kuningatar Viktoria olisi kuitenkin antanut Kilimanjaron tyttärenpojalleen Saksan keisari Vilhelm II:lle syntymäpäivälahjaksi, koska Viktorialla oli Keniassa jo yksi lumihuippuinen vuori (Kenia 5 199m), ja koska Vilhelmin sanottiin pitävän ”kaikesta mikä on suurta ja korkeaa”. Vaikka kertomuksen todenperäisyys onkin kyseenalainen – kun vuoren kohtalosta päätettiin 1886, Saksan keisarina oli Vilhelm II:n isoisä – tätä tarinaa käytetään usein esimerkkinä eurooppalaisten siirtomaavaltien mielivaltaisesta tavasta piirtää raja- viivoja kabineteissaan ja ottaa alueita haltuunsa.

Myös Kilimanjaron rinteillä elävillä chaggoilla on lukuisia vuoreen liittyviä tarinoita. Monet myytit kertovat siitä, miksi vuoren kaksi korkeinta huippua, Kibo ja Mawenzi, ovat niin erinäköisiä. Toinen on laakea, sileä ja tasainen, toinen rosoinen ja karhea.

Tehtävät

Piirrä vuoristo ja sinne vuorten eläimiä

Mikä aiheuttaa ilmaston lämpenemistä ja miksi se on haitallista?

www.ykliitto.fi/osoitemaapallo/arktinenalue/muutos2.html

Dar-fur

Darfurin kriisi

Vuodesta 2003 jatkunut ja asteittain laajentunut aseellinen konflikti Sudanin läntisimmässä maakunnassa Darfurissa on johtanut erääseen maailman vakavimmista humanitaarisista kriiseistä. Konfliktin osapuolina ovat kapinallisryhmät Darfurissa sekä Sudanin hallitus ja sen tukemat puolisoitaalliset janjaweed-joukot. Arvioidaan, että konfliktin aikana jopa 200 000 ihmistä on saanut surmansa ja noin kaksi miljoonaa on joutunut jättämään kotinsa. YK:n Maailman elintarvikeohjelman (WFP) arvioiden mukaan 3,5 miljoonaa ihmistä on ruoka-avun tarpeessa. Kansainvälisestä painostuksesta, neuvotteluyrityksistä ja Afrikan unionin rauhanturvajoukkojen läsnäolosta huolimatta hyökkäykset siviileitä kohtaan jatkuvat, ja kriisi tuntuu yhä syvenevän.

Etelän ja pohjoisen ristiriidat

Sudan on pinta-alaltaan Afrikan suurin maa, noin 7,5 kertaa Suomen kokoinen. Sen vajaan 40 miljoonan ihmisen väestöstä 70 prosenttia on sunni-muslimeja, 5 prosenttia kristittyjä ja 25 prosenttia perinteisten afrikkalaisten uskontojen harjoittajia. Ei-muslimit asuvat valtaosin maan eteläosassa.

Vuonna 1898 Sudan julistettiin Ison-Britannian ja Egyptin kondominaatiksi eli yhteishallintoalueeksi. Siirtomaa-aikana maan eteläistä ja pohjoista osaa hallittiin erikseen, ja poliittinen valta oli pohjoisen eliitin käsissä. Sudan itsenäistyi vuonna 1956. Niin siirtomaakaudella kuin Sudanin itsenäisyyden aikana Khartumin (Sudanin pääkaupunki) hallitukset ovat laiminlyöneet maan eteläistä sekä läntistä, Darfurin, aluetta. Alueiden infrastruktuurin, koulutuksen ja talouden kehittämiseen ei juuri ole investoitu. Itsenäisyyden aikaa on leimannut pohjoisen ja etelän välinen sisällissota, joka taukosi muutamaksi vuodeksi 1970-luvulla, mutta käynnistyi uudelleen vuonna 1983. Tuolloin maan hallintoa uudistettiin, ja etelä menetti itsehallintoaan, minkä lisäksi hallitus asetti koko maassa voimaan sharian, islamilaisen lain.

Etelän kapinallisryhmät perustivat Sudanin kansan vapautusliikkeen/armeijan (SPLM/A). Seuraavan kahden vuosikymmenen aikana sisällissodassa ja nälähädässä kuoli arviolta kaksi miljoonaa ihmistä, ja

neljä miljoonaa ihmistä jäi kodittomiksi. SPLM/A ja Sudanin hallitus solmivat rauhansopimuksen tammi-kuussa 2005. Rauhansopimuksessa taattiin, että maan eteläosa on oikeutettu saamaan osuuden alueen öljy-varoista; että sharia-laki pätee vain maan muslimivaltaisissa pohjoisosissa; ja että vuonna 2011 järjestetään kansanäänestys etelän itsehallinnosta.

Mistä Darfurin konfliktissa on kysymys?

Vuosikymmeniä kyteneet ristiriidat Darfurissa leimahtivat avoimiksi yhteenotoiksi vuonna 2003. Darfurin kriisi esitetään usein etnisenä tai uskonnollisena konfliktina, arabien ja mustien afrikkalaisten välisenä taisteluna, mutta tilanne on monimutkaisempi. Darfurua voidaan kuvata etniseksi mosaiikiksi. Alueella elää noin 30 eri etnistä ryhmää, joiden rajat ovat usein epäselviä. Darfurissa on hyvin ilmeistä, etteivät etniset identiteetit ole synnynnäisiä ja pysyviä vaan yhteisöllisesti rakennettuja ja muuttuvia. Avioliittoja ja muita liittolaissuhteita on solmittu ryhmien välillä, jolloin yhdellä ihmisellä voi olla monia erilaisia etnisiä identiteettejä ja uskollisuussuhteita. Lähestulkoon kaikilla darfurilaisilla on sekä arabi- että afrikkalaissukujuuria, ja melkein kaikki ovat muslimeita. Poliittiset ja perinteiset johtajat ovat kuitenkin käyttäneet etnisiä rajoja taitavasti hyväkseen pannakseen tukijoukkoja liikekannalle.

Toisaalta Darfurin kriisin on katsottu kumpua-
van ilmastonmuutoksesta ja sen aiheuttamasta
resurssikilpailusta. YK:n pääsihteeri Ban Ki-
Moonin mukaan ilmastonmuutoksesta aiheu-
tuvaa aavikoitumista, joka on johtanut yhä
voimistuvaan kiistelyyn maa- ja vesioikeuksis-
ta, voidaan pitää Darfurin kriisin ensisijaisena
syynä. Viljelijät ja karjaa kasvattavat paimen-
tolaiset ovat kilpailleet niukoista luonnon-
varoista vuosikymmenten ajan. Perinteisesti
maatalous perustui hakura-maaoikeusjärjes-
telmälle. Sulttaani luovutti heimopäälliköille
hakura-oikeuden, jonka perusteella päällikkö
saattoi kerätä veroja alueen asukkailta. Pai-
mentolaisille puolestaan oli taattu laidunoi-
keudet, lukuun ottamatta pohjoisen kamelin-
kasvattajia, joilla oli ainoastaan oikeus kulkea
alueiden läpi. Mutta 1980-luvun alun ankara
kuivuus ja nälänhätä koettelivat niin viljelijöi-
tä kuin paimentolaisiakin. Darfurin pohjois-
osien aavikoituminen voimistui, ja paimen-
tolaiset alkoivat muuttaa etelään. Kiihtyvän
muuttoliikkeen seurauksena viljelijät ryhtyivät
estämään paimentolaisten läpikulkua niukoille
vesilähteille. Aikaisemmin vastaavat konfliktit
oli selvitetty neuvotteluin, mutta Sudanin hal-
lituksen toimet olivat heikentäneet perinteistä
sosiaalista rakennetta ja valtasuhteita, minkä
lisäksi alueelle alkoi virrata aseita.

Paimentolaiset tarttuivat aseisiin, joita Libya
1980-luvun alussa toimitti alueelle edistääk-
seen arabinationalistista politiikkaansa. Libyan
presidentti Muammar Gaddafin ja Sudanin
presidentti Omar al Bashirin poliittisessa pro-
pagandassa paimentolaisten ja viljelijöiden
välinen konflikti esitettiin arabien ja afrikka-
laisten välisenä vastakkainasetteluna. Sudanin
sotilashallitus tukeutui niihin Darfurin etni-
siin ryhmiin, jotka voimakkaimmin identifioi-
vat itsensä arabeiksi, ja kukisti erityisesti fur- ja
zaghawa-ryhmien yritykset taata Darfurille
enemmän taloudellisen kehityksen mahdolli-
suuksia ja itsehallintoa.

Tehtävät

Piirrä Afrikan kartta ja sijoita sinne Sudan.

Millaiset syyt ovat johtaneet Sudanin sisällissotaan?

Tutustu tähän

Kartta tuhotuista kylistä
[www.reliefweb.int/rw/RWB.NSF/db900SID/LPAA-73-
NNWD?OpenDocument](http://www.reliefweb.int/rw/RWB.NSF/db900SID/LPAA-73-NNWD?OpenDocument)

Parikymmentä vuotta kestäneet satunnaiset
yhteenotot saavuttivat huippunsa vuonna
2003, kun darfurilainen vapautusliike SLM/A
(Sudan Liberation Movement/Army) iski
armeijan tukikohtaan El Fashirissa, Darfurin
pääkaupungissa. SLM/A sekä toinen kapinal-
isliike JEM (Justice and Equality Movement)
ilmoittivat julkisesti, että kyse on poliittises-
ta, Khartumin hallitusta vastaan suunnatusta
kapinasta. Sudanin hallitus vastasi hyökkä-
ykseen taktiikalla, jota se oli vuosikymmenet
käyttänyt etelän ja pohjoisen välisessä sisällis-
sodassa – ilmapommituksilla sekä käyttämäl-
lä hyväkseen aseistettujen paimentolaisten
janjaweed-joukkoja. Sekä armeijan että janja-
weed-joukkojen hyökkäykset kohdistuivat si-
viiliväestöön. Noin 2,5 miljoonaa ihmistä on
joutunut jättämään kotinsa ja muuttamaan
pakolaisleireille tai naapurimaahan Tšadiin.
Pakolaiset kertovat kuinka kyliä on silmittö-
mästi tuhottu ja poltettu ja kuinka ihmisiä on
mielivaltaisesti joukkomurhattu ja –raiskattu.

Ihmiset kuolevat nälkään, kun heidän karjansa
on teurastettu, viljelykset tuhottu ja juomavesi
on saastunutta.

Sudanin hallitus ja toinen ryhmä hajautunees-
ta SLM/A:sta solmi rauhansopimuksen touko-
kuussa 2005. JEM ja SLM/A:n toinen ryhmä
pitävät sopimusta riittämättömänä. Sotatoimet
Darfurissa jatkuvat edelleen.

Yhdysvallat on asettanut Sudanin kauppaa-
saartoon jo vuonna 1997, mutta se ei ole
riittänyt väkivaltaisuuksien lopettamiseksi.
YK:n turvallisuusneuvostoa on painostettu
asettamaan Sudanille taloudellisia sanktioita,
mutta turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen Kii-
na on vastustanut tätä. Kiina toimii avoimesti
Sudanin öljykentillä. Se omistaa 40 prosenttia
Sudanin öljyteollisuudesta ja on maan tärkein

kauppakumppani. Vuonna 2006 noin kaksi
kolmasosaa Sudanin öljystä vietiin Kiinaan.
Kiina osallistuu myös merkittävästi Sudanin
infrastruktuurin ja teollisuuden kehittämi-
seen. Lisäksi Kiina on Sudanin tärkein aseiden
toimittaja – Darfurissa soditaan valtaosin kii-
nalaisilla aseilla.

Ilmoitus:

Esitteet, vuosikertomukset, yritysjulkaisut

ERWEKO

Erweko Painotuote Oy
Valuraudantie 20, 00700 Helsinki
Puhelin (09) 731 0230, Faksi (09) 7310 2323
www.erweko.fi

Addis Abeba

Kahvin juurilla

Kahvinjuonti lieenee saanut alkunsa noin 1200 vuotta sitten Etiopiasta. Taru kertoo Etiopian Kaffan alueella eläneestä Kaldi-nimisestä paimenesta, joka huomasi vuohiensa piristyvän ja alkavan tanssahdella, kun ne olivat syöneet erään pensaan marjoja. Kaldi maisteli marjoja itsekin. Hänen vaimonsa hämmästyi, kun yleensä niin uupunut mies saapui pirtteensä kotiin. Vaimo vaati Kaldia kertomaan ihmeellisestä havainnostaan läheisen luostarin munkeille. Luostarin apotti ei innostunut löydöstä vaan kutsui paimenen tuomia marjoja ”paholaisen työksi” ja viskasi ne tuleen. Pian huone täyttyi herkullisesta tuoksusta, ja apotti pöimä paahtuneet marjat hiililoksesta ja laittoi ne veteen. Hän kutsui luostarin väkeä maistamaan näin syntynyttä eliksiiriä. Virkistävä keitos julistettiin ihmeeksi, ja juoma auttoi munkkeja pysymään hereillä rukousten aikana.

Etiopiassa kahvipensaan marjat jauhettiin, sekoitettiin eläinrasvaan ja muotoiltiin ”kahvipalloiksi”, joita paimentolaiset ja soturit käyttivät ravintona vaelluksillaan ja sotaretkillään. Arvellaan, että kahvipensaita alettiin viedä Etiopiasta Arabian niemimaalle noin tuhat vuotta sitten. Sana kahvi juontaakin juurensa arabian sanasta qahwa (lyhennys sanasta qahwat al-bun – pavun viini).

Arabian niemimaalta kahvi levisi Turkin kautta Eurooppaan. Eurooppalaiset siirtomaavallat perustivat kahviplantaaseja trooppisiin alusmaihinsa Jaavalta Brasiliaan ja mursivat arabien kahvimonopolin.

Kahvin viljely plantaaseilla on esimerkki siitä, kuinka maailmanlaajuisessa kapitalismissa tietyistä alueista tuli raaka-aineiden tuottajia ja toisista niiden jalostajia. Alueet erikoistuivat tiettyihin tuotteisiin, kuten viljaan, puuvillaan, sokeriin, teehen, kaakaoon tai kahviin. Plantaasiviljely on työvoimavaltaista, ja esimerkiksi puuvillaa tuotettiin laajalti orjatyövoimalla.

» Perinteisen etiopialaisen kahvin valmistusta Lalibelassa. Pavut paahtetaan hiilitulella, murskataan ja keitetään pannussa.

Kuva teksteineen: Hannu Pesonen 2000

1.

2.

Kuvasarja kahvinpoiminnasta tansanialaisella pientilalla Tarakeassa Kilimanjaron rinteellä lähellä Moshia.

1. Kypsiä kahvimarjoja
2. Pientilallinen Gideon Onesfori poimimassa satoa.
3. Kahvipavuista poistetaan kuoret kuorimamyllyssä.
4. Kuorittuja ja ilmakuivattuja papuja matkalla paahtimoon.

Kuvat teksteineen: Hannu Pesonen 1997

3.

4.

Pientuottajat, kuten esimerkiksi kahvin viljelijät, puolestaan tulivat riippuvaisiksi yhden rahakasvin tuotannosta. Tämä siirtomaa-aikana syntynyt epätasa-arvo näkyy edelleen kansainvälisessä kaupassa. Monet Afrikan maat ovat riippuvaisia yhden tai kahden rahakasvin viljelystä. Esimerkiksi Burundi saa kahvista noin 80 prosenttia, Etiopia 54 ja Uganda 34 prosenttia vientituloistaan. Kahvin kansainvälisen markkinahinnan romahtamisella olisi tuhoisia seurauksia näiden maiden talouteen ja yksittäisten viljelijöiden elämään.

» Kuva: Paulig Oy.

Tehtävät

Mistä kahvia saadaan?

Pavusta kahvikuppiin reilusti: mitä tarkoittaa reilun kauden kahvi?

www.reilukauppa.fi/index.php?48

www.maailmankaupat.fi/lehti/arkisto/EXTRA02/5.htm

Lake Victoria

Victoriajärvi: Tutkimus- matkailijat Niilin lähteellä

1800-luvun puolivälissä eurooppalaiset tutkimusmatkailijat etsivät kiihkeästi Niilin lähdettä. Eurooppalaisilla oli siihen aikaan vain vähän tietoa Afrikan mantereiden sisäosista. Kauppaa oli käyty lähinnä rannikkoseuduilla, mistä oltiin ostettu kultaa, norsunluuta, mausteita ja orjia. Vuonna 1856 John Hanning Speke (1827–1864) ja Richard Francis Burton (1821–1890) matkasivat Itä-Afrikkaan Britannian kuninkaallisen maantieteellisen seuran rahoittamina. Heidän tavoitteenaan oli löytää sisämaassa sijaitseva suuri järvi, joka mahdollisesti osoittautuisi kauan etsityksi Niilin lähteeksi.

Speke oli Britannian Intian armeijan upseeri, ja Burtonia kuvaillaan varsin monipuoliseksi mieheksi. Hän oli ”tutkimusmatkailija, kääntäjä, kirjailija, sotilas, orientalisti, etnologi, kielitieteilijä, runoilija, hypnotisoija, miekkailija ja diplomaatti”. Miehet löysivätkin ensimmäisinä eurooppalaisina Tanganjikajärven. Matka oli kuitenkin ollut rasittava ja molemmat miehet olivat kärsineet erilaisista trooppisista sairauksista, joten järvi jäi vaille perinpohjaista tutkimusta. Speke ja Burton kuulivat huhuttavan myös toisesta suuresta järvestä, jonne Speke suuntasi yksin, sillä Burton oli liian sairas jatkaakseen matkaa. Speke nimesi löytämänsä järven kuningattaren mukaan Victoria Nyanzaksi eli Victoriajärveksi.

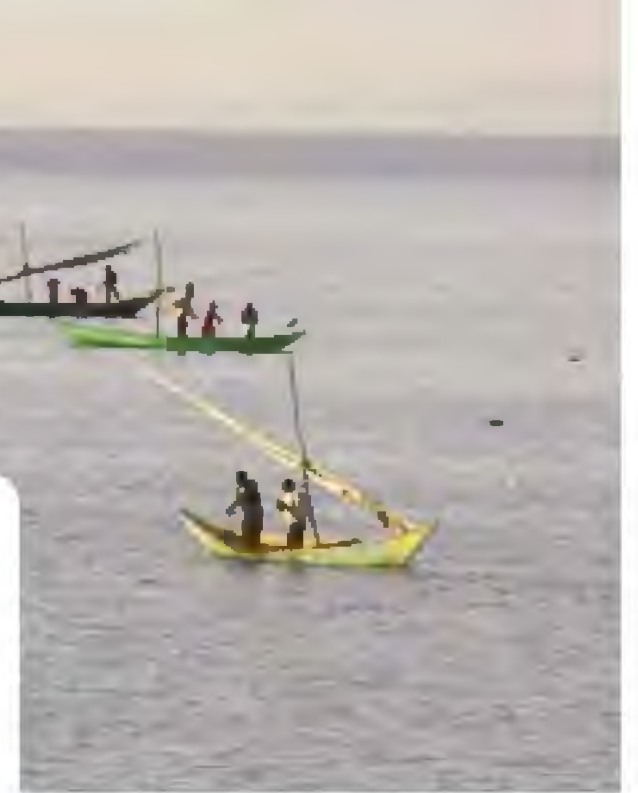

Speke palasi Eurooppaan Burtonin jäädessä toipumaan sairauksistaan Sansibarille. Hän piti esitelmän Kuninkaallisessa maantieteellisessä seurassa ja todisti Niilin lähteen sijaitsevan Victoriajärvestä. Burton kimmastui, sillä he olivat sopineet pitävänsä esitelmän yhdessä, ja hän uskoi Tanganjikajärven olevan joen alkulähde. Riidan jälkeen Speke lähti yksin toiselle matkalleen vuonna 1859. Hän vakuuttui siitä, että Niili todella sai alkunsa Victoriajärvestä. Uskomus osoittautui myöhemmin todeksi. Speken ja Burtonin oli määrä julkisesti väitellä aiheesta Kuninkaallisessa maantieteellisessä seurassa syyskuun 16. päivänä vuonna 1864, mutta Speke kuoli edellisenä päivänä. On epäselvää, ampuiko hän itseään vahingossa metsästysretkellä vai tekikö hän itsemurhan.

Niilinahven

1950-luvulla Victoriajärveen istutettiin kokeeksi niilinahventa alueen kalastusteollisuuden tehostamiseksi. Jopa parisataakiloiseksi ja kaksimetriseksi kasvava kala menestyi yli odotusten. Niilinahven on kuitenkin järkeyttänyt järven ekologista tasapainoa syömällä suuren osan järven alkuperäisistä 400 kalalajista sukupuuton partaalle. Pienten kalojen häviäminen on muuttanut järven happitasapainoa.

Niilinahventa kalastetaan Euroopan markkinoille, ja paikallisille ihmisille se on saavuttamaton herkku. Tansania on niilinahvenen merkittävin viejämaa. Sille Victoriajärven kalastusteollisuudessa on kyse miljoonien dollarien vuosittaisesta liiketoiminnasta.

» Viktoriajärven kalastajia Karungussa Keniassa lähellä Tansanian rajaa.
Kuva: Hannu Pesonen 2005

Victoriajärvi on maailman suurin trooppinen järvi. Sen ympärysmitta on 3 440 kilometriä ja syvyys 84 metriä. Järvi sijaitsee 1 130 metrin korkeudessa merenpinnasta Kenian, Tansanian ja Ugandan alueilla. Suurin osa rannikon asukkaista kuuluu bantukansoihin. Victoriajärven seutu on yksi Afrikan tiheimmin asutuista alueista. Siellä elää useita miljoonia ihmisiä.

Tehtävät

Piirrä niilinahven
www.sarkanniemi.fi/img_ladatul/a_niilinahven_3.jpg

Mistä järven nimi on tullut ja millä muulla nimellä sitä kutsutaan?

Tutustu tähän

• Darwin's Nightmare (dokumentti 2004). Ohjaus Hubert Sauper. Ranska/Itävalta/Belgia 107 min.)
www.darwinsnightmare.com/index.htm
• Arvioita elokuvasta: www.darwinsnightmare.com/reviews.htm

Dar es Salam

Itä-Afrikan kapeaa rannikkokaistaletta Somaliasta Mosambikiin täplittää swahili kaupunkien ketju. Osa kaupungeista on raunioituneita, mutta toiset kuten Lamu, Mombasa ja Sansibar ovat edelleen hyvin elinvoimaisia. Intian valtameren merivirrat ja säännöllisesti suuntaansa vaihtavat tuulet ovat vaikuttaneet merikaupan kehittymiseen Itä-Afrikan rannikolla. Koillismonsuuni puhaltaa marraskuusta maaliskuuhun ja kuljettaa Itä-Afrikan satamiin laivoja Arabian niemimaalta, Intiasta ja Kaakkois-Aasiasta. Huhtikuussa tuulet kääntyvät lounaaseen ja laivat pääsevät paluumatkalle.

Kaupankäynnin myötä Itä-Afrikan rannikolle kehittyi kosmopoliittinen kulttuuri. Arabian kieli ja islam yhdistivät alueen valtameren takaisin kaupunkeihin, kun taas bantukieli ja -kulttuuri liittivät rannikon kaupungit sisämaahan. Rannikolle saapui siirtolaisia Arabian niemimaalta ja Persiasta, ja alueelle kehittyi omaleimainen swahiliarkkitehtuuri. Sisämaan pyöreistä savimajoista poiketen kaupunkien tasakattoiset,

Rannikon swahili-kaupungit

» Eräs tunnetuimmista orjakauppiaista oli Tippu Tip (n. 1840-1905), oikealta nimeltään Hamed bin Mohammed bin Juma bin Rajab el Murjebi. Hän syntyi sansibarilaiseen kauppiassukuun ja ryhtyi 18-vuotiaana orja- ja norsunluukauppiaksi. Tippu Tip valloitti laajoja alueita ja loi valtavan kauppaimperiumin Kongojoen yläjuoksun ja rannikon Bagamoyon välille, josta orjat kuljetettiin Sansibarin markkinoille myytäväksi. Sansibarin orjamarkkinat lakkautettiin vasta vuonna 1873.

Tehtävät

Mistä posliini on kotoisin?

Keitä ovat bantut?

» Rannikkokaupunkeihin saapui siirtolaisia Arabian niemimaalta ja Persiasta. Alueelle kehittyi omaleimainen swahiliarkkitehtuuri. Kaupunkien talot rakennettiin korallikivestä ja niiden ovet kaiverrettiin taidokkain koristein.

Kuva: Rauno Pankola / Museovirasto

paikoin monikerroksiset rakennukset valmistettiin korallikivestä. Yläluokan swahilit talot rakennettiin sisäpihan ympärille, niiden ulkoseinät rapattiin, ja niissä oli sisä vessat ja pesualtaat. Rakennusten ovet koristeltiin taidokkaasti, ja 1400-luvulta lähtien talojen koristelussa alettiin käyttää myös kiinalaista ja persialaista posliinia.

Poliittisesti itsenäiset rannikkokaupungit kilpailivat keskenään kaupan hallinnasta. Persianlahdelta tuotiin keramiikkaa, lasi- ja rautaesineitä, viiniä ja vehnää, Kiinasta posliinia ja lasihelmiä, ja Intiasta puuvillaa ja silkkiä. Kultaa ja orjat muodostuivat tärkeiksi vientituotteiksi. Kultaa hankittiin Keski-Afrikan sisäosista, josta se Sofalan (nykyisessä Mosambikissa) sataman kautta kuljetettiin Itä-Afrikan rannikkoa pitkin Arabiaan ja Intiaan. Orjista oli myös kysyntää, sillä islamilaisessa maailmassa orjuuttaminen oli kiellettyä ja orjat hankittiin alueen ulkopuolelta.

John Wesley'n teos *Thought Upon Slavery* (1774) ja Adam Smithin kirja *The Wealth of Nations* (1776) käynnistivät orjakaupan vastaisen liikkeen Isossa-Britanniassa. Kesti kuitenkin yli vuosisadan, ennen kuin orjakaupasta tuli kokonaan laitonta. Sansibarin orjamarkkinat lakkautettiin 1873.

Swahilit ovat bantukielinen kansa, joka elää kaapealla rantavyöhykkeellä Somaliassa, Keniassa ja Tansanian alueilla. on runsaasti arabiankielisiä lainasanoja. Swahiliä puhuu noin 50 miljoonaa ihmistä. Swahili on Tansanian ja Kenian virallinen kieli, minkä lisäksi sitä puhutaan Ugandassa ja itäisessä Zairissa sekä jonkin verran myös Ruandassa ja Burundissa.

Madagaskar

Sormieläinten saari

Ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina joukko kaakkoisaasialaisia merenkulkijoita purjehti katamaraaneillaan tuhansia kilometrejä ja asutti Madagaskarin, maailman neljänneksi suurimman saaren. Merenkulkijat toivat Kaakkois-Aasiasta mukanaan muun muassa banaanin ja kookospalmun, jotka levisivät arabi- ja swahilikauppiaiden merimatkojen myötä Afrikkaan.

Myytti ihmisen synnystä

Rasoalavavolon koti oli veden alla. Hän oli kaunis, pitkähiuksinen nainen ja siksi häntä kutsutaankin Rasoalavavoloksi, pitkähiuksiseksi. Jotkut sanovat, että hän oli vazimba, yksi Madagaskarin alkuperäisistä asukkaista, toisten mukaan hän kuului erääseen kuningassukuun.

Rasoavolovoloina meni kerran tapaamaan Rasoalavavoloa ja pyysi lasta. Hän antoi Rasoalavavololle kaksi hopeista sormusta ja kaksi sileää pyöreää kiveä. Kivet muuttuivat kahdeksi poikalapseksi. Kun veljekset varttuivat, he menivät tapaamaan Rasoalavavoloa veden alle antaakseen hänelle korallihelminauhan. Rasoalavavolo kuitenkin nukkui heidän saapuessaan eikä puhunut heille mitään.

Magadaskarilaiset uskovat, että näistä veljeksistä tuli kaikkien saarten asukkaiden esi-isiä.

Madagaskar irtosi Afrikan mantereesta noin 160 miljoonaa vuotta sitten, eikä siellä tiedetä olleen ihmisasutusta ennen indonesialaisten purjehtijoiden saapumista. Miljoonien vuosien eristyksen vuoksi saaren luonto onkin täysin ainutlaatuinen.

Madagaskarilla on säilynyt useita harvinaisia kasvi- ja eläinlajeja. Arvellaan, että saaren 12 000 kasvilajista noin 10 000 kasvaa luonnonvaraisina vain Madagaskarilla. Kaikki saaren makimaisista puoliapinalajeista (makit, pikkumakit, indrit ja sormieläimet) ovat kotoperäisiä ja uhanalaisia. Niitä uhkaavat metsähakkuut ja metsästys. Monet Madagaskarin eläinlajeista, kuten elefanttilintu, kääpiövirtahepo ja jättiläiskilpikonna, ovat kuolleet sukupuuttoon.

Eurooppalaiset matkailijat pitivät monia madagaskarilaisten kuvaamia otuksia taruolentoina. Esimerkiksi sormieläintä, eriskummallista yöeläintä, jolla on ”majavan hampaat, lepakon korvat ja ketun häntä”, pidettiin kuviteltuna ennen kuin eurooppalaiset näkivät ne omin silmin.

Tekävät

Mitä uhanalaisia eläimiä tiedät?
www.wwf.fi/ymparisto/uhanalaiset_lajit/

Tutkkaa eri kansojen mytologioita
www.juplin.net/myytit/index.php?page=jumalatarustot

Cape Town

Kap- kaupunki: Afrikan tähti löytyy

Eräänä myöhäisenä iltapäivänä vuonna 1905 Frederick Wells, eteläafrikkalaisen Premier Mine –kaivoksen esimies huomasi hohtavan kiven, josta heijastuivat laskevan auringon viimeiset säteet. Uteliaana hän pysähtyi katsomaan tarkemmin. Hän oli viiden ja puolen metrin syvyydessä, ja loistava kivi oli kiinnittyneenä jyrkkään seinämään hänen yläpuolellaan. Wells irrotti kappaleen ja arveli sen olevan lasia.

Tutkimukset osoittivat, että Wells oli löytänyt maailman suurimman timantin. Tämä 3 106 karaatin painoinen timantti nimettiin Cullinaniksi, kaivoksen perustajan, Sir Thomas Cullinanin mukaan, joka juuri tuona päivänä oli vierailulla kaivoksella. Timantti myytiin Transvaalin valtiolle, joka puolestaan lahjoitti sen Ison-Britannian hallitsijalle Edward VII:lle tämän syntymäpäivänä.

Wellsin löytämästä valtavasta raakatimantista leikattiin yhdeksän suurta timanttia, jotka ovat Britannian kuningasperheen omaisuutta. Varsinainen Afrikan tähti (The Cullinan I tai The Great African Star) painaa 532,20 karaattia ja koristaa nykyisin Britannian hallitsijan valtiikkaa. Cullinan II on samasta raakatimantista leikattu 317,40 karaatin timantti, joka puolestaan hohtaa hallitsijan kruunussa.

» Maailman suurin timantti löytyi eteläafrikkalaisesta Premier Mine –kaivoksesta tammikuussa vuonna 1905. Timantti painoi 3 106,75 karaattia (621,35 grammaa). Kuvassa kaivoksen esimies Frederick Wells kädessään raakatimantti, joka nimettiin kaivoksen perustajan mukaan Cullinaniksi.
Kuva: Corbis/Suomen kuvatoimisto Oy

Timanttikuume

Eteläisessä Afrikassa oli ollut kaivostoimintaa jo kauan ennen eurooppalaisten tuloa. Nykyään Etelä-Afrikka on yksi maailman suurimmista mineraalien tuottajista. Kulta ja timantit ovat maan tärkeimpiä vientituotteita. Etelä-Afrikka tuottaa myös kromia, kivihiiltä, platinaa, rautamalmia, nikkeliä, fosfaattia ja maakaasua.

Etelä-Afrikan modernin historian lasketaan usein käynnistyneen kaupallisen timantti- ja kulta-kaivostoiminnan myötä. Vuonna 1866 Erasmus Jacobs, 15-vuotias paimenpoika, löysi pienen kiiltävän kiven Oranjejoen rantapenkereeltä lähellä Hopetownia. Kivi osoittautui 21,25 karaatin timantiksi, jolle annettiin nimeksi Eureka. Muutamaa vuotta myöhemmin Colesberg Kopjen rinteiltä löydettiin neljä kertaa suurempi kivi, ja löytö käynnisti valtavan timanttikuumeen. Tuhansittain timantinetsijöitä vaelsi alueelle, ja syntynyt timanttikaivoskaupunki nimettiin Kimberleyksi. Kimberleystä kehittyi muutamassa vuodessa moderni teollisuuskaupunki, jossa jo vuonna 1871 oli 50 000 asukasta.

Vuosisatojen ajan timantteja oli löydetty vain Intiasta ja Brasiliasta. Timantit olivat niin harvinaisia, että jopa kuninkaallisten ja aatelisten oli vaikea päästä niihin käsiksi. Kimberleyn löydöt moninkertaistivat timanttien tarjonnan, ja pelättiin, että korutimanttien arvo romahtaisi. Vuonna 1880 Cecil Rhodes perusti De Beers kaivosyhtiön, joka pian hallitsi kartellinsa myötä maailman timanttikauppaa. Yhtiö tuottaa edelleen noin 40 prosenttia maailman raakatimanteista.

Lord Randolph Churchill (Winston Churchillin isä) kirjoittaa vaikutelmistaan Kimberleyssä 1891.

”Herra Gardner Williams, kaivosinsinööri, joka työskentelee kaivoksen toimitusjohtajana, kuljetti minua ystävällisesti ympäri kaivoksia ja selosti toimintaa yksityiskohtaisesti. De Beersin ja Kimberleyn kaivokset ovat varmaan kaksi suurinta reikää, jotka ihminen on ahneuksissaan ikinä kaivanut maahan, edellisen pinta-ala on 5,3 hehtaaria ja sen syvyys 135 metriä; jälkimmäinen on vielä suurempi.”

Yhtiö kärsii vuosittain huomattavia tappioita, arviolta 10–15 prosenttia tuotosta, koska timantteja varastetaan kaivoksista. Jotta tämä tappio torjuttaisiin, on ryhdytty poikkeuksellisiin toimenpiteisiin. Alkuasukkaat palkataan kolmeksi kuukaudeksi, minkä ajaksi heidät sijoitetaan aidatulle asuinalueelle, jota kiertää korkea muuri. Palattuaan päivän työstä heidän on riisuuduttava ilki alasti ja ripustettava vaatteensa vajassa oleviin naulakoihin. Alastomina he siirtyvät tutkimushuoneeseen, jossa heidän suunsa, hiuksensa, varpaansa, kainalonsa ja jok’ikinen kohta heidän kehoaan tutkitaan huolellisesti. Valkoiset miehet eivät koskaan alistuisi moiseen, mutta hilpeän tyynesti alkuasukas kestää nöyryytyksen ajatellen vain ansaitsemaansa hyvää palkkaa.

Kenilworth-niminen mallikylä kaivosten läheisyydessä tarjoaa erinomaisen miellyttäviä ja terveellisiä asuntoja useille eurooppalaisille työntekijöille. Taloja reunustavat puutarhat, joihin on istutettu eukalyptuksia, sypressejä, havupuita, tammia ja erilaisia hedelmäpuita. Sinne on rakennettu erittäin mainio klubirakennus, jossa on messin ja keittiön lisäksi lukusali sanoma- ja aikakauslehtineen. (...) Klubilla on myös biljardihuone, jossa on kaksi johtajien lahjoittamaa hyvää pöytää. Suurta urheilukenttää rakennetaan parhailaan. Aidatulla alueella, jonne alkuasukkaat on suljettu, on kauppa, josta he voivat halvalla ostaa kaiken tarvitsemansa. Vesi ja polttopuut ovat ilmaisia, ja alueella on myös suuri uima-allas, mutta en saanut selville hyödyntävätkö alkuasukkaat sitä juurikaan. Kaikista sairastuneista alkuasukkaista huolehditaan alueella sijaitsevassa sairaalassa, jonka hoito on ilmaista. (...) ”
(Churchill, Randolph 1892: Men, Mines and Animals in South Africa).

Siirtotyöläisyys liittyy erottamattomasti Etelä-Afrikan kaivosteollisuuden ja rotuerottelupolitiikkaan. Timantti- ja kultakaivosyhtiöt palkkasivat työvoimaa kaikkialta eteläisestä Afrikasta, ja työsopimukset tehtiin aina määrääjäksi. Näin estettiin mustien työläisten järjestäytymistä, hidastettiin heidän asettumistaan valkoisten kaupunkeihin ja taattiin valkoisille parhaat työpaikat. Siirtotyöpolitiikan seurauksena kaivostyöläisten kotiseudut köyhtyivät. Niistä tuli käytännössä kehittyvän valkoisen talouden työvoimavarastoja.

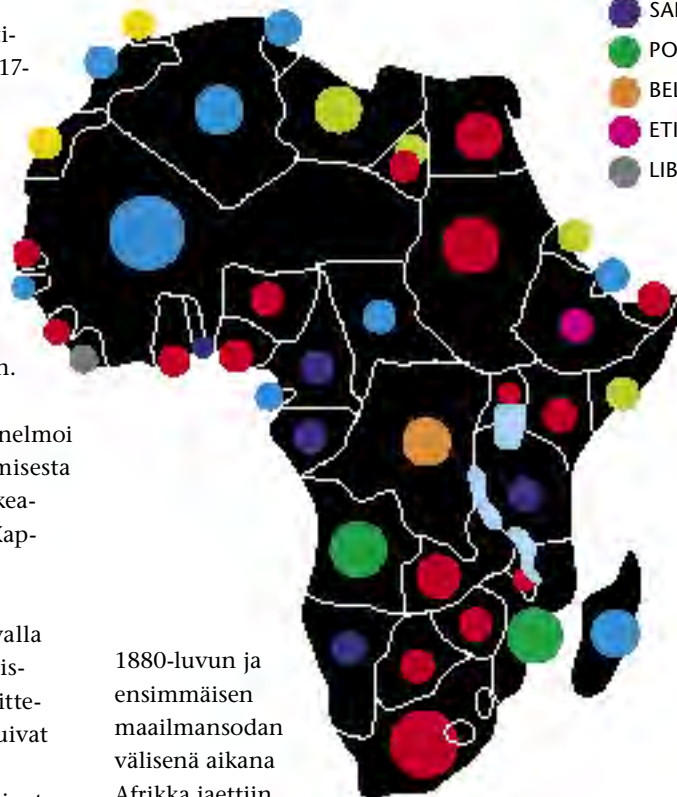

» Mustia, kiinalaisia ja valkoisia työntekijöitä kultakaivoksessa Etelä-Afrikassa.
Kuva: Frank and Frances Carpenter Collection / Library of Congress, Washington. Kuva vuosilta 1890-1923.

Siirtomaavaltojen taistelu Afrikasta

Cecil John Rhodes (1853–1902) oli britti-syntyinen papinpoika, joka lähetettiin 17-vuotiaana Etelä-Afrikkaan veljensä luo, koska subtrooppisen ilmaston arveltiin vahvistavan hänen heikkoa terveyttään. Veljekset koettivat aluksi onneaan puuvillan viljelijöinä, mutta tempautuivat pian mukaan timantti-kuumeeseen. Alle 30-vuotiaana Rhodes oli multimiljonääri, ja hän halusi laajentaa vaikutusvaltaansa politiikkaan. Hänestä tuli Kapmaan pääministeri 37-vuotiaana. Timanttien lisäksi Rhodes unelmoi britti-imperiumin aseman vakiinnuttamisesta Afrikan mantereella. Hän tavoitteli katkeamatonta junaradan yhdistämää linjaa Kapkaupungista Kairoon.

Cecil Rhodesissa henkilöityy eräällä tavalla koko kolonialismi. Ensinnäkin kolonialismissa oli kyse taloudellisen voiton tavoittelusta. Eurooppalaiset suurvallat teollistuivat vauhdilla, ja niiden tehtaisiin tarvittiin raaka-aineita. Valloitetujen alueiden toivottiin myös tuovan uusia markkina-alueita eurooppalaisten jalostamille tuotteille. Toisaalta eurooppalaiset kansallisvaltiot, erityisesti Iso-Britannia, Ranska ja Saksa, kävivät kamppailua maailmanpoliittisesta valta-asemasta. Rhodes unelmoi voivansa ”maalata koko Afrikan punaiseksi”. (Kartoissa käytettiin usein punaista väriä kuvaamaan Britannialle kuuluvia alueita.) Kolmanneksi kolonialistisen laajentumisen taustalla oli pyrkimys saattaa koko maailma kristillisen sivilisaation piiriin. Rhodesin pohdinnat heijastavat aikakauden eurooppalaisia rodullisia ylemmydentuntoja: valistuksen ja sivistyksen levittäminen ”sivistymättömien pakanoiden” keskuuteen nähtiin kansakunnan velvollisuutena.

- ESPANJA
- ITALIA
- RANSKA
- BRITANNIA
- SAKSA
- PORTUGALI
- BELGIA
- ETIOPIA
- LIBERIA

1880-luvun ja ensimmäisen maailmansodan välisenä aikana Afrika jaettiin eurooppalaisten suurvaltojen kesken. Siirryttiin epävirallisesta imperialismista suoraan hallintoon. 1880-luvun alussa eurooppalaiset valtiot hallitsivat vain noin kymmentä prosenttia Afrikan mantereesta: Ranska hallitsi Algeriaa, Iso-Britannia Kapmaata ja Portugali Angola ja Mosambikia. Vuonna 1884 Saksan keisarikunnan ensimmäinen kansleri Otto von Bismarck järjesti Berliinissä kansainvälisen kongressin, jossa sovittiin Afrikan jaosta. Kongressin tarkoituksena oli sovittaa eurooppalaisten valtioiden välisiä kiistoja, joista tärkeimmät koskivat Kongo-joen kaupan kontrollia ja Suezin kanavan hallintaa, minkä Iso-Britannia oli ominut vuonna 1882.

» Kuningatar Elisabeth II kruunajaispäivänään 6.2.1952.

Cullinan I eli Afrikan tähti kuuluu Englannin kruununjalokiviin. Se leikattiin suurimmasta maanpäältä koskaan löydetystä raakatimantista. Timantti koristaa hallitsijan valtikkaa.

Kuva: Corbis/Suomen kuvatoimisto Oy

Neuvotteluiden tuloksena Belgian kuningas Leopold II sai omistusoikeuden Kongoon. Siitä tehtiin kuitenkin vapaakauppa-alue ja muillekin maille taattiin oikeus käydä kauppaa sen alueella. Ison-Britannian oikeus Egyptin hallintaan vahvistettiin. Vain Saksan Itä-Afriikka katkaisi brittien yhtenäisen linjan Egyptistä Etelä-Afrikkaan. Portugali tavoitteli tuloksettomasti Angolan ja Mosambikin yhdistämistä, ja Ranska puolestaan pyrki saamaan haltuunsa katkeamattoman vyöhykkeen Atlantilta Punaiselle merelle, Senegalista Sahelin alueen poikki Afrikan sarveen. Vuosien 1885 ja 1914 välillä Iso-Britannia otti alamaisuuteensa 30 prosenttia Afrikan väestöstä, Ranska 15 prosenttia, Saksa 9 prosenttia ja Belgia yhden prosentin.

Eurooppalaiset suurvallat hallitsivat siirtomaitaan eri tavoin. Ranskalaiset, saksalaiset, belgialaiset ja portugalilaiset käyttivät suoraa hallintomallia. Hallinto oli keskitettyä ja siirtomaiden kansalaiset pyrittiin sulauttamaan osaksi emämaata. Suora hallinto perustui "hajota ja hallitse" -strategialle, joka pyrki heikentämään paikallisia vallan verkostoja ja instituutioita. Britit puolestaan hallitsivat haltuunsa ottamia alueita epäsuoran mallin mukaan. Tämä tarkoitti, että paikalliset kuninkaat ja päälliköt toimivat osana hallintoa. Järjestelmä perustui ajatukselle, että kansat olivat poliittisesti järjestäytyneet heimoiksi, joita johtivat päälliköt. Esikoloniaalisessa Afrikassa yhteiskunnat olivat kuitenkin järjestyneet monin eri tavoin. Hyvin hierarkkisten ja keskitettyjen valtioiden ohella maanosassa oli "valtiottomia yhteiskuntia", joissa valta ei ollut keskittynyt päälliköille tai kuninkaille. Näin ollen epäsuora hallinto rakensi ja vahvisti heimojen välisiä rajoja ja keskitti valtaa osin keinotekoisesti.

Tehtävät

Mikä on Afrikan tähti?

Lue Randolph Churchillin kirjoitus kaivoksesta ja keskustele parisi kanssa siitä, mitä ajatuksia se teissä herättää. Miten kolonialistit suhtautuivat alkuperäisväestöön?

Ilmoitus

SUOMEN SUOSITUIMMAT PELIT

Inkan Aarre & Afrikan Tähti

Sukella seikkailuun!

Whalefish Bay

Suomalaiset lähetystyöntekijät Ambomaalla

Matka Helsingistä Ambomaalle kesti lähes kaksi vuotta. Ensimmäiset suomalaiset lähetystyöntekijät aloittivat matkansa Helsingistä juhannusaattona 1868. Purjelaiva Cape City aloitti pitkän merimatkansa Portsmouthin satamasta kohti Hyväntoivonniemeä marraskuussa 1868. Mukana oli yhdeksän Suomen suuriruhtinaskunnasta kotoisin olevaa suomalaista: kuusi lähetyssaarnaajaa – heidän joukossaan Martti Rautanen Inkerinmaalta ja Pietari Kurvinen Raja-Karjalasta – sekä kolme käsityöläistä. Cape City ankkuroitui aamuyöllä 30. joulukuuta Kapkaupungin satamaan. Lähetystyöntekijät asettuivat Kapmaahan joksikin aikaa opiskelemaan hereron kieltä. Lopulta matka jatkui laivalla Walefish Bayhin, josta viimein saavuttiin Ovamboon (Ambomaalle) härkävankkureilla.

”Matkanteko oli verkkaista, vältettiin ajamista päivän kuumimpina tunteina. Rautasella oli kello, ja hänen tehtävänä oli aamuisin herättää karavaani torvenpuhalluksella. [Englantilainen metsästäjä Frederick Green johdatti joukkoa.] Green kulki useimmiten edellä ja etsi vanhojen vaunujen jälkiä. Tavaksi tuli, että Kurvinen ja Rautanen kulkivat hänen kanssaan lapio ja kirves kädessä ja raivasivat vaunuille tietä. Pyhäpäivät levättiin ja pidettiin hereronkielinen jumalanpalvelus, jossa Kurvinen saarnasi. Seudut olivat asumattomia. Bushmannejakin tavattiin vain kerran. Heinäkuun 3. päivänä matkuetta vastaan tuli muutamia ambolaisia, jotka olivat matkalla hakemaan kuparia etelämpänä olevista kaivoksista. Heinäkuun 8. päivänä tultiin Ondongan heimoalueen ensimmäisille asumuksille ja 9. päivän iltana päästiin Omandongoon, jossa oli pieni Joseph Grendonin, ruotsalaisen kauppias Anderssonin apulaisen, rakentama talo, joka oli luovutettu suomalaisille ensiasunnoksi. Siitä oli Ondongan kuninkaan Shikongo Kalulunpojan hoville neljännestunnin matka. Seuraavana päivänä Shikongo tuli matkalaisten luo ja heidät esiteltiin hänelle.”

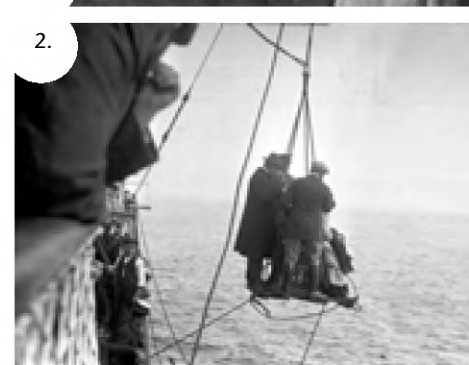
(Peltola, Matti. Martti Rautanen – mies ja kaksi isänmaata).

1. Suomen Lähetyseuran apulaisjohtaja Hannu Haahti teki tarkastusmatkan Ambomaalle Suomen Lähetyseuran kohteeseen vuosina 1911–12. Kuvasarja kertoo Haahdin ja muun ryhmän matkasta. Kuvat: Hannu Haahti / Lähetysmuseon kuvaarkisto, Suomen Läheysseura Naisia laivan kannella 14. toukokuuta 1911. Kuvassa Suomen Lähetyseuran naistyöntekijät. Vasemmalla naislähetysskoulun johtajatar Lydia Kivivaara, sairaanhoitajat Karin Hirn ja Ida Ålander sekä opettajat Suoma Hirvonen, Hilma Kupila ja Maija Lehtovaara.

2. Swakopmundissa laiva ei päässyt rantaan vaan ankkuroitui ulommas. Ihmiset ja tavarat kuljetettiin maihin suurilla proomuilla. Lydia Kivivaara ja Karin Hirn hänen sylissään lasketaan Admiralilta proomuun pienessä lavalle kiinnityksessä korituolissa 25. toukokuuta 1911.

3. Matkantekoa Karibibista Ambomaalle 10. kesäkuuta 1911. Ensimmäinen levähdyspaikka Karibibin jälkeen. Mies vetää pitkän härkäparijonon ensimmäistä paria.

4. Matkalaisia aamiaisella. Kuvassa mm. Martti Rautanen, joka liittyi seurueeseen vaimonsa ja tyttärensä kanssa Karibibissa 24. kesäkuuta 1911.

Ambomaalla, nykyisen Namibian pohjoisella maakunnalla on erityinen merkitys suomalaisille. Alue on ollut suomalaisen lähetystyön ensisijainen kohde Afrikassa, ja lähetystyöntekijät ovat välittäneet suomalaisille tietoa Ambomaasta vuodesta 1870, jolloin ensimmäiset Suomen Lähetysseuran lähetystyöntekijät saapuivat alueelle.

Vuoden 1883 lopussa Ambomaan kristilliseen seurakuntaan kuului 16 henkeä. Seuraavina vuosikymmeninä työ laajeni nopeasti ja vuonna 1930 kastettuja oli jo yli 23 000. Varsinaisen seurakuntatyön lisäksi lähetysaarnajat keskittyivät ndongan kirjakielen kehittämiseen. Ensimmäinen ndongankielinen aapinen julkaistiin vuonna 1877, ja Martti Rautanen käänsi ndongaksi Uuden testamentin sekä lähes koko Vanhan testamentin.

Selma, Martta, Toivo ja Vaino

Ensimmäiset kasteet Ambomaalla toimitettiin vuonna 1883. Ondongan kuningas Kambonde III kAngula sai kristillisen kasteen vuonna 1912, ja hän valitsi nimekseen Eino Johannes. Näin hänestä tuli kastepappinsa Juho Wehasen pojan kaima. Kastettujen määrän kasvaessa uudet nimet yleistyivät Ambomaalla. Raamatullisista ja eurooppalaisista – erityisesti suomalaisista – nimistä tuli suosittuja, vaikka useat suomalaiset lähetystyöntekijät kehottivat kastettuja säilyttämään omakieliset nimensä. Uusien nimien voidaan ajatella symboloivan elämänmuutosta. Vähitellen nimimuoti vaikutti niin, että omakieliset nimet alkoivat kuulostaa vanhanaikaisilta. Nimien suosiota selittää myös ambo-laiseen nimenantoon perinteisesti liittyvä kaimasuhde. Lapsesta tehtiin läheisen ja kunnioitetun ihmisen kaima, johon hänet samastettiin.

1900-luvun aikana suosituimpia naisten nimiä Ambomaalla ovat olleet Selma, Maria, Martta, Hilma, Ester, Aina, Johanna, Loide, Helena ja Anna. Naisten suosituimman etunimen Selman esikuvana lienee alun perin ollut Ambomaan ensimmäinen lääkäri, Selma Rainio, joka työskenteli alueella vuosina 1908–1939.

» Kuvassa Maria Wehanen paikallisen kuninkaan Kambonde III kAngulan ja hänen vaimonsa kanssa. Kuningas otti kasteessa nimen Eino Johannes Wehasten vastasyntyneen pojan mukaan. Ambomaa, Ondonga, Ontananga n. 1910-1920.
Kuva: Maria Wehanen/ Lähetysmuseon kuva-arkisto, Suomen Lähetysseura

Miesten suosituimmat nimet ovat valtaosin raamatullisia: Johannes, Petrus, Andreas, Paulus, David, Tomas, Mateus, Erastus, Simon ja Filemon. Yleisimpiä suomalaisperäisiä miesten nimiä ovat olleet Toivo, Vaino (Väinö), Martin/Martti, Eino ja Vilho. Sekä naisten että miesten toiset etunimet ovat pääsääntöisesti omakielisiä. Elinvoimaisen kaimajärjestelmän vuoksi nimistössä ei vuosisadan aikana ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

» Ondongan ensimmäinen kasteen ottanut kuningas Kambonde III kAngula, kastenimeltään Eino Johannes. Ambomaa, Ondonga n. 1910.
Kuva: August Pettinen/ Lähetysmuseon kuva-arkisto, Suomen Lähetysseura

Tehtävät

Piirrä kuva lähetystyöntekijöiden matkasta Ambomaalle.

Missä maissa Suomen Lähetysseuralla on nykyään työntekijöitä? Mikä on lähetystyön ja kehitysyhteistyön ero? (Tutustu seuraaviin lähteisiin: www.mission.fi, www.global.finland.fi ja www.kepa.fi)

Gold Coast

Kulta-rannikko: Kulta ja orjia

Nykyisen Ghanan alueen kultarikkaudet vaikuttivat merkittävästi siihen, että alueelle kehittyi varhain useita voimakkaita valtioita. Akan-kansaan kuuluvat kauppiat kävivät kultakauppaa muun muassa pohjoisnigeriaisten hausakaupunkien sekä 1400-luvun loppupuolelta lähtien myös eurooppalaisten kanssa. Vuonna 1482 portugalilaiset rakensivat nykyisen Ghanan rannikolle Elminan linnoituksen, Guineanlahden ensimmäisen kauppasaiteen, jonka myötä rannikkoa alettiin kutsua Kultarannikoksi. 1500-luvun alkupuolella akan-kauppiat ostivat kullallaan orjia portugalilaisilta. Akanit käyttivät orjatyövoimaa kultakaivoksilla ja maanviljelyksessä, jota varten orjat raivasivat suuria metsäalueita viljelysmaaksi.

Akan-valtioista merkittävin oli Asanten kuningaskunta, joka kukoistuskautellaan 1700–1800-luvuilla hallitsi lähes koko nykyisen Ghanan aluetta. Vaikka Asanten kuningaskunta kukistuikin vuonna 1901 Ison-Britannian alistaessa sen siirtomaavaltaansa, kuninkuus ja päällikkyyks ovat edelleen elinvoimaisia.

> Akan-valtioista merkittävin oli Asanten kuningaskunta, joka kukoistuskautellaan 1700–1800-luvulla hallitsi lähes koko nykyisen Ghanan aluetta. 1600-luvun puolivälissä Denkyira-valtio pyrki sotaisasti saamaan yksinoikeuden kultakauppaan. Kukaakseen Denkyiran asantejen klaanipäälliköt pitivät yhteisen kokoukseen. Kerrotaan, että kokouksen aikana taivaasta leijaili kultainen valtaistuin, joka laskeutui klaanipäällikkö Osei Tutun syliin. Valtaistuimesta tuli uuden asanteliiton yhtenäisyyden ja voiman symboli. Päälliköt vanhoivat uskollisuutta valtaistuimelle, ja Osei Tutulle asantevaltion kuninkaana. Uusi kuningaskunta valloitti pian Denkyiran sekä muut ympäröivät akan-päällikkökunnat. Asanten kuningaskunta hallitsi aluetta seuraavat 200 vuotta. Kultaista valtaistuinta pidetään edelleen pyhänä: se ei saa koskettaa maata eikä sen päällä saa kukaan – edes kuningas – istua.

Orjakauppaa Atlantin yli

Atlantin ylittävä orjakauppa kiihtyi 1600-luvulle tultaessa. Ghanan rannikolla sijaitseva Elminan linnoitus tuli surullisenkuuluisaksi yhtenä Atlantin orjakaupan merkittävimmistä markkinapaikoista. Paikalliset afrikkalaiset päälliköt ja kuninkaat kokosivat sinne orjia myydäkseen nämä portugalilaisille ja sittemmin hollantilaisille, englantilaisille, ranskalaisille ja jopa ruotsalaisille ja tanskalaisille orjakauppiaille. Kauppiat toimittivat orjat sokeriruoko- ja puuvillaviljelylleen valtameren takaisille siirtomaa-alueilleen.

Orjakaupasta muodostui niin kutsuttu kolmiokauppa. Eurooppalaiset kauppiat ostivat afrikkalaisilta kuninkailta ja päälliköiltä orjia kankailla, lasihelmillä, alkoholilla, hevosilla ja aseilla. Orjat kuljetettiin Etelä-Amerikan ja Karibian alueelle, missä heidät myytiin työvoimaksi plantaaseille ja kaivoksiin. Palkaksi orjista kauppiat saivat orjatyövoiman tuotteita – sokeria, puuvillaa, melassia, tupakkaa ja rommia – myytäväksi kalliilla hinnalla eurooppalaisille. Viikkoja kestävien merimatkojen ajaksi orjat teljettiin usein ahtaisiin tiloihin laivan alakansille. Mahdollisesti jopa joka kuudes orja menehtyi Atlantin ylityksen aikana. Arvellaan, että 1500–1800-lukujen välisenä aikana Afrikasta vietiin Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan noin 12 miljoonaa orjaa.

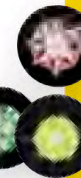
» Krobojen päällikkö Nene Azzu Mate kantotuolissaan. Päällikkö tuodaan juhlaan viimeisenä. Hänet kannetaan juhlapaikan ympäri kolmesti ja asetetaan kunniapaikalle. Päivänvarjot ovat kaikkein näkyvimpiä symboleja, jotka kertovat päälliköiden asemasta. Juhlakulkueissa päivänvarjoja "tanssitetään" liikuttamalla niitä ylös ja alas rumpujen tahtiin. Päivänvarjot luovat viilentävän tuulenvireen päällikön läheisyyteen. Tämä viileys on olennainen osa päällikön henkistä ja kosmologista olemusta.

Kuva: Helinä Rautavaara, Ghana 1986 / Helinä Rautavaaran museo

Tehtävät

Kirjoita satu kultaista valtaistuimesta.

Mitä tarkoittaa kolmiokauppa Afrikan, Latinalaisen Amerikan ja Euroopan välillä?

Tim- buktu

Saharan kauppareitit

Timbuktu tunnetaan sanonnoissa vertauskuvallisena paikana, joka sijaitsee kaukana, tunnetun maailman ja omien kokemusten äärilaidalla. Todellisuudessa Timbuktu sijaitsee nykyisessä Malissa, Niger-joen mutkassa, Saharan autiomaan reunalla. Timbuktu oli aikoinaan Malin imperiumin kuuluisa kaupan ja oppineisuuden keskus.

Saharan poikki kulki kauppareittejä jo ainakin 2 500 vuotta sitten. Kun kamelien käyttö karavaanireiteillä yleistyi ajanlaskumme toisella vuosisadalla, matkat hiekkaerämaan halki helpottuivat. Kamelit kestivät veden puutetta härkiä tai hevosia paremmin, eivätkä niiden leveät kaviot uponneet hiekkaan yhtä helposti.

Kaukokauppa autiomaan poikki voimistui islamin levittyä Pohjois-Afrikkaan 700-luvulla. Tärkeimmät vaihdettavat tuotteet olivat kulta ja suola. Kullan lisäksi karavaanikauppiat veivät pohjoiseen norsunluuta, strutsinsulkia, kola-pähkinöitä, vuotia ja orjia. Vilkkaan kaupankäynnin seurauksena perustettiin kauppa-asemia Saharan eteläpuoleiselle Sahelin alueelle. Markkinapaikoista kehittyi suuria kaupunkeja, joista jotkut laajenivat kokonaisiksi imperiumeiksi. Kulta- ja suolakauppa yhdisti jo hyvin varhain Saharan eteläpuoleiset imperiumit, kuten muinaisen Ghanan, Malin ja Songhain kaukasiin maihin.

Tarunhohtoinen imperiumi

Mansa Musan hallintokaudella (n. 1312–1337) Malin imperiumi nousi kukoistukseensa. Valtio levittäytyi Saharan ja Guineanlahden metsäisen vyöhykkeen välille ja ulottui Atlantin rannikolta Niameyhin eli nykyiseen Nigeriaan asti. Mali hallitsi sekä eteläisiä kultakaupan reittejä että pohjoisempia suola-alueita. Islam oli levinnyt maahan jo ennen Mansa Musan valtaantuloa, mutta Musa vakiinnutti valtakuntaansa islamilaisen hallinto- ja oikeusjärjestelmän. Mansa Musan kuuluisa pyhiinvaellusmatka Mekkaan (1324) teki Malin imperiumista tunnetun ja arvossapidetyn kautta koko islamilaisen maailman.

Tehtävät

Missä Saharan autiomaata sijaitsee?
www.fi.wikipedia.org/wiki/Sahara

Pelatkaa Maailmanperintöön liittyvää roolileikkiä.

www.oph.fi/kulttuuri-ikkuna/maailmanperinto/index.html

» Abraham Cresquesin vuonna 1375 laatima Catalan Atlas – maailmankartta koostui kuu-desta taitettavasta puupaneelistä. Kartta kuvasi tarkkaan sen aikaista maailmaa ja sen lähteenä oli käytetty mm. Marco Polon matkoja. Kuvassa on yksityiskohta yhdestä paneelista.
Kuva: Ranskan kansalliskirjasto (Bibliothèque Nationale de France), Pariisi

Musa aloitti pyhiinvaellusmatkansa vuonna 1324. Kerrotaan, että kuningasta seurasi matkalla jopa 60 000 ihmisen joukko palvelijoita, hovimiehiä, kantajia, sotilaita, kauppiaita ja oppineita miehiä. Karavaanin 80 kamelia kantoi kukin lastinaan 150 kiloa kultaa. Missä karavaani pysähtyikin, Musa – islamin oppien mukaisesti – lahjoitti kultaa köyhille. Tarinoiden mukaan jokaisena perjantaina matkansa aikana kuningas lahjoitti niin paljon kultaa, että kulloiseenkin pysähdyspaikkaan voitiin rakentaa moskeija.

Aikalaiskuvausta Timbuktusta vuodelta 1510

Leo Africanus (El Hasan ben Muhammed el-Wazzan- ez-Zayyati) syntyi Granadassa vuonna 1485 ja opiskeli Fezissä, Marokossa. Nuorena miehenä hän joutui kristittyjen merirosvojen kaappaamaksi, ja hänet kuljetettiin orjana Paavi Leo X:lle. Paavi kastoi hänet, vapautti orjuudesta ja lähetti tämän tekemään yksityiskohtaisen selvityksen Afrikasta. Vuonna 1510 Leo Africanus saa-

puu Timbaktuun, joka tuolloin kuului Songhain valtakuntaan.

”Timbuktun talot ovat olkikattoisia savimajoja. Kaupungin keskellä on kivirakenteinen, muurattu temppeli, jonka on rakentanut Granata-niminen arkkitehti. Sama arkkitehti on rakentanut myös suuren palatsin, jossa kuningas asuu. Käsityöläisten, kauppiaiden ja puuvillakankaankutojien kauppiaita on lukematon määrä. Berberikauppiat tuovat kankaita Euroopasta Timbaktuun. Kaupungin naisilla on tapana kulkea kasvot hunnutettuina, lukuun ottamatta orjia, jotka hoitavat kaiken ruoan myymisen. Asukkaat ovat hyvin rikkaita, erityisesti kaupunkiin asettuneet ulkomaalaiset; jopa siinä määrin, että nykyinen kuningas on antanut kaksi tyttärtään vaimoiksi kauppiaille näiden varallisuuden vuoksi. Timbuktussa on useita puhdasvetisiä kaivoja, minkä lisäksi Niger-joen tulviessa kanaalit kuljettavat vettä kaupunkiin. Viljaa ja karjaa on yllin kyllin, niin että maidon ja voin kulutus on huomattavaa. Mutta suola on niukasti, koska sitä kuljetetaan tänne Taghazasta, joka on 800 kilometrin päässä.”
(Africanus, Leo 1526. The Description of Africa).

Canary Islands

Kanarian saaret – autuaitten asuinpaikka

Antiikin aikoina kerrottiin tarinoita kaukaisista saarista, joissa vallitsi ikuinen onnen tila. Kanarian saarten arveltiin olevan tämä myyttinen onnela ja saaret tunnettiinkin Autuaitten tai Onnellisten saarina. Ajanlaskumme ensimmäisinä vuosikymmeninä roomalainen luonnontieteilijä Plinius vanhempi kuvasi *Luonnonhistoriassaan* Kanarian saaria ja vakiinnutti niiden nykyisen nimen, joka viittasi saarilla eläneisiin villikoiriin (lat. *canis*). Pliniuksen varhainen kuva saaria Mauritanian kuninkaalta Juba II:lta saatujen tietojen perusteella:

”Jotkut olettavat, että Mauritanian saarten takana sijaitsevat Autuuden saaret. Juba on saanut selville, että nämä saaret sijaitsevat 625 merimailin päässä Purppurasaarista. Ensimmäisen saaren nimi on Ombrios (El Hierro), eikä siellä ole merkkejä rakennuksista, mutta siellä on vuorten ympäröimä lampi ja puita, joista voidaan saada vettä; mustista saadaan kitkerää nestettä ja kirkkaamman värisistä saadaan mehua, jota on miellyttävä juoda; toinen saari on nimeltään Junonia, ja siellä on yhdestä ainoasta kivilohkareesta rakennettu temppeli, ja että lähistöllä on pienempi samanniminen saari, ja sitten Capraria, joka kuhisee suuria liskoja, ja että näiltä saarilta näkee Ningurian, joka on pilviverhossa ja nimetty pysyvän lumen mukaan; ja sen vieressä Kanaria (Gran Canaria), joka on nimetty siellä elävien valtavien koirien mukaan (joista Juba toi mukanaan kaksi). Hän sanoi, että tällä saarella on jälkiä rakennuksista; ja vaikka kaikilla saarilla on ylenpalttisesti hedelmiä ja kaikenlaisia lintuja, Kanarialla on myös taatelipalmuja ja havupuita; ja tämän lisäksi hunajaa on runsaasti ja joissa kasvaa papyrusruokoa ja elää monneja, ja näitä saaria kiusaavat hirviömäisten otusten mätänevät ruhot joita jatkuvasti ajautuu mereltä rantaan.”

» Rantakuva Las Palmasista, 1977.
Kuva: Antero J. Soila / Museovirasto

Keihäsmatkat

Vielä 1950-luvulla ulkomaanmatkailu oli suurimmalle osalle suomalaisista saavuttamaton unelma. 1960-luvulla tilanne muuttui merkittävästi. Talous kasvoi nopeasti, palkallinen loma-aika lisääntyi ja lentomatkojen hinnat halpenivat lentokonetekniikan kehityksen ja öljyn edullisen hinnan vuoksi. Niinpä 1960-luvun loppupuolella aloitettujen seuramatkojen myötä ”etelä” tuli myös tavallisen kansan ulottuville. Kun matkailuun oli aiemmin liittynyt korostetusti oppimisen, tutkimisen ja valistumisen ajatus, etelänmatkojen tavoitteena oli irrottautuminen arjesta ja lepo aurinkossa. Kanarian saaret ovat monille suomalaisille lähin kosketus Afrikkaan, vaikka ne kuuluvatkin Espanjan valtioon. Kanarian tärkein elinkeino on turismi. Vuosittain saarilla vierailee noin 12 miljoonaa turistia,

mikä on viisinkertainen määrä saarten vakituiseen väestöön verrattuna.

Kalevi Keihäsen vuonna 1965 perustama Keihäsmatkat oli ensimmäinen suomalainen seuramatkoja järjestänyt matkatoimisto. Aluksi matkat suuntautuivat Malagaan, Espanjan aurinkorannikolle ja Mallorcalle sekä sittemmin Gran Canarialle ja Teneriffalle. Uimahousuissa ja chinchillaturkissaan mieluusti esiintynyt Keihäsen markkinoi matkojaan varsin räväkästi. Hän innosti erityisesti ”tavallista kansaa”, joka ”takametsän ukkoa ja akkaa”, osallistumaan seuramatkoille. Keihäsmatkojen kohteena ei ollut ensisijaisesti tietty maa tai sen kulttuuri vaan nautintojen ”etelä”, jossa juhlat jatkuivat loputtomiin.

Parhaimmillaan 1970-luvun alkuvuosina Keihäsmatkat lennätti etelään jopa 100 000 suomalaista vuosittain. Vuoden 1973 öljykriisin aiheuttama taloudellinen alamäki ajoi Keihäsmatkat konkurssiin vuonna 1974.

» Afrikkalaisia siirtolaisia saapuu kalastaja-aluksella Teneriffalla sijaitsevaan Santa Cruzin satamaan 10. kesäkuuta 2007.
Kuva: Lehtikuva / Reuters / Juan Medina

Toisenlaiset merimatkat

Kaikille Kanaria ei kuitenkaan ole autuuden tyyssija. Vaikka saaret ovat Kolumbuksen ajoista lähtien tarjonneet merenkulkijoille ja sittemmin mannereurooppalaisille turisteille leppoisan levähdyspaikan, Afrikan rannikolta meriteitse saapuville laittomille siirtolaisille vastaanotto on toinen. ”Astuin sisään Fuerteventuran leiriin. Se on vankila. Me emme edes näe aurinkoa. Kahteenkymmeneenneljään päivään en nähnyt aurinkoa.” Näin kertoo guineabissaulainen mies kokemuksestaan eristysleirissä, jonne hänet suljettiin kun hän saapui laittomasti Kanarian saarille.

Vuosittain Kanarialle saapuu Saharan eteläpuoleisesta läntisestä Afrikasta tuhansia laittomia maahanmuut-

tajia. Espanjan viranomaisten mukaan vuonna 2006 pakolaisia tuli maahan noin 30 000, mikä vastaa neljän edellisen vuoden kokonaismäärää. Viranomaiset ottavat pakolaiset huostaansa näiden rantauduttua ja siirtävät heidät ahtaisiin leireihin Fuerteventuran ja Lanzaroten vanhoille lentoasemille.

Siirtolaisten kotimaiden epävakaa poliittinen tilanne, köyhyys, synkät tulevaisuuden näkymät ja pimeän työvoiman markkinat ajavat ihmisiä vaarallisille merimatkoille, joiden aikana monet menehtyvät. Marokon lounaisrannikko sijaitsee vain 112 kilometrin päässä Kanarian saarilta, mutta koska Marokon vesillä partioidaan aktiivisesti, pakolaiset lähtevät matkaan huomattavasti kauempaa: 1 000 kilometrin päästä Mauritaniasta tai 1 400 kilometrin päässä sijaitsevasta Senegalista. Siinä missä suomalaiset lentävät viikon pakettimatkalle Kanarialle muutamalla sadalla eurolla, pakolaiset maksavat ihmisalakuljettajille jopa 1 000 euroa turvattomasta matkastaan pienissä puisissa kalastusveneissä.

» Postikortteja Kanarialta 1960-80-luvuilta.
Kuvat: Museovirasto

Tehtävät

Keskustelkaa opettajan johdolla siitä, mikä on pakolainen.

Pakolaisuuteen liittyvä tehtävä
www.vsop-php.vsy.fi/opinto/maahanmuuttajat/index.php?k=2021

Lähteet

CAIRO

Holthoer, Rostislav 1994: Muinaisen Egyptin kulttuuri. Helsinki: Otava.
Howard Carter and the ”Curse of the Mummy”. The UnMuseum.
<http://unmuseum.mus.pa.us/mummy.htm>
<http://www.ancientegypt.co.uk/menu.html>
<http://www.egyptologyonline.com/>

CAPE GUARDAFUI

Abokor, Axmed Cali 1987: The Camel in Somali Oral Traditions. Somali Academy of Sciences and Arts in Cooperation with Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala.
Höhne, Markus V. Approaching Somalia. Bringing together international, national and local perspectives. <http://www.eth.mpg.de/dynamic-index.html?http://www.eth.mpg.de/people/mhoehne/index.html>
Hautaniemi, Petri 2004: Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 41.
Herbert, Laura: Country Condition Report on Somalia. Prepared for Catholic Charities. <http://www.du.edu/intl/humanrights/somalia.pdf>
Lewis, I. M. 1989: The Ogaden and the Fragility of Somali Segmented Nationalism. African Affairs 88 (353): 573-579.
Lieberman, Mark 15.2.2004: Language Log: 46 Somali Words for Camel <http://itre.cis.upenn.edu/~myl/languagelog/archives/000457.html>
Tiilikainen, Marja 2003: Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.
Tilastokeskus – Suomen väestö 2006. http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006_2007-03-23_tie_001.html
Yhdeksän syyssadetta. Suomessa asuvien somalinaisten runoa ja proosaa. 2001. Marja Tiilikainen, Amran Maxamed Axmed ja Muddle Suzanne Lilius (toim.) Helsinki: Yliopistopaino

KILIMANJARO

Minarcek, Andrea 23.9 2003: Mount Kilimanjaro’s Glacier is Grumbling. National Geographic Adventure. http://news.nationalgeographic.com/news/2003/09/0923_030923_kilimanjaroglaciers.html
Mount Kilimanjaro Expedition. Climate Countdown/ Greenpeace. <http://archive.greenpeace.org/climate/climatecountdown/kilimanjaro.htm>
Rautanen, Niila T.: Kilimanjaron kansallispuisto. <http://www.ntrautanen.fi/safari/kilimanjaro.htm>
Schnepfen, Heinz 1996: Why Kilimanjaro is in Tanzania. <http://www.ntz.info/gen/b00717.html>

DARFUR

Aronen, Jukka 30.4.2007: Öljy vauhdittaa konflikteja sekä Sudanissa että Nigeriassa. <http://www.kepa.fi/uutiset/5783>
Bowman Johnston, Kate 2006: Celebrity Activists. Sojourners Magazine. Bread for the World. Seeking Justice. Ending Hunger.

Burkeman, Oliver ja Suzanne Goldenberg: Darfur Crisis. Why it takes a television series to draw attention to a real-life human drama. The Guardian. <http://www.guardian.co.uk/sudan/story/0,,1768104,00.html>
Darfur: A Case Study. Globalization101.org – A Student’s Guide to Globalization. <http://globalization101.org/index.php?file=news1&id=82>
Dateline Hollywood. Blog Archive. Darfur Named Hot New Celebrity Vacation Spot. <http://datelinehollywood.com/archives/2006/05/15/darfur-named-hot-new-celebrity-vacation-spot/>
de Waal, Alex 28.5.2007: Darfur: Necessary Knowledge for Effective Action. Social Science Research Council.
de Waal, Alex 14.7.2006: The Question of Land. allAfrica.com analysis. <http://allafrica.com/stories/200607140762.html>
de Waal, Alex 2007: Sudan: What Kind of State? What Kind of Crisis? Crisis States Research Centre. Occasional Papers 2.
Enough. The Project to Abolish Genocide + Mass Atrocities. Darfur – Overview. <http://www.enoughproject.org/region/darfur/overview.php>
Kiinalaisyhtiö Sudanin öljykentille. 3.7.2007. Radio86.fi. <http://www.radio86.fi/kiina-tanaan/uutiset/8585/kiinalaisyhtio-sudanin-oljykentille>
Maps in the News – Darfur – Ethnic Identity. <http://maps.bpl.org/text/min/darfur/ethnic>
Poniewozik, James 19.12.2005: The Year of Charitainment. Time. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1142281,00.html>
Shapiro, Alan: Genocide in Darfur, Inaction in the Security Council. Teachable Moment. Morningside Center for Teaching Social Responsibility. <http://www.teachablemoment.org/high/darfur.html>
Social Science Research Council Blogs. Making Sense of Darfur. <http://www.ssrc.org/blog/category/darfur/>
Understanding Sudan. A Teaching and Learning Resource. International and Area Studies. University of California, Berkeley. <http://understandingsudan.org/>

ADDIS ABEBA
Dicum, Gregory 2003: Colony in a Cup. Gastronomica 3(2): 71-77.
Forsius, Arno: Kiistelty ja kielletty kahvi. <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/kahvikie.htm>
In Praise of Coffee. <http://www.koffeekorner.com/sheiabd.htm>
Manda, Gilbert 2003: East Africa: Coffee Woes, Congress Rescue. New African 415: 31.
Ponte, Stefano 2001: The ‘Latte Revolution’? Winners and Losers in the Re-structurin of the Global Marketing Chain. CDR Working Papers 01.3.
Wolf, Eric 1997 (1982): Europe and the People without History. Berkeley: University of California Press.

LAKE VICTORIA

Nile perch – marketing success or ecological disaster? <http://gisl.co.uk/Megapesca/nileperch.html>

Kananen, Jorma: Niilinahven ekologinen katastrofi vai käyttämätön mahdollisuus? <http://sinuhe.jpoly.fi/~jkananen/tuontitoiminta/niili-nahven>

Nichols, Hans 2003: Discovering the Nile’s Source and Odd Pairs. Review of Dugard, Martin: Into Africa: The Epic Adventures of Stanley and Livingstone. <http://washingtontimes.com/books/20030712-104216-9581r.htm>

Redmond, Sean 1997: Speke’s Journal (review). The Journal of African Travel-Writing 3: 87-91. <http://www.unc.edu/~ottotwo/Speke-review.html>

Speke, John Hanning 1863: Discovery of the Source of Nile. <http://www.wollamshram.co/1001/Speke/nile.htm>

DAR ES SALAM

BBC World Service: The Story of Africa. The Swahili. <http://www.bbc.co.uk/worldservice/africa/features/storyofafrica/Schapter2.shtml>

Hurskainen, Arvi: Itä-Afrikan vanhat kulttuurit. Itä-Afrikan aluemaan-tieteen erityiskysymyksiä (Petri Pellikka). http://www.helsinki.fi/maantie-de/geoinformatiikka/Ita_Afrikka_2_Hurskainen.pdf

Kaikkonen, Rytkönen, Sivonen 1989: Afrikan historia. Gaudeamus Laukkanen, Kimmo 2003: Timbuktn takana. Afrikan esikolonialistinen kaupunkihistoria. Espoo: Plataani.

Tippu Tip. <http://www.ntz.info/gen/n00880.html>

UCLA Language Material Project. Swahili. <http://www.lmp.ucla.edu/Profile.aspx?LangID=17&menu=004>

MADAGASKAR

Dugal, Sarah 2004: Founder’s Myth in Highland Madagascar. Ethnology Madagasikara, 2.1. 2004.

Parrinder, Geoffrey 1967: African Mythology. London: Paul Hamlyn. Scheub, Harold 2002: A Dictionary of African Mythology. The Myth-maker as Storyteller. NY: Oxford University Press.

Terhivuo, Juhani ja Jaakko Kullberg: Madagaskar – biodiversiteetin ”hot spot”. Luonnontieteellinen keskusmuseo. <http://www.fmnh.helsinki.fi/elainmuseo/selkarangattomat/tietoa/madagaskar.htm>

Tyson, Peter: Legends of Madagascar. <http://www.pbs.org/wgbh/nova/croccaves/legends.html>

CAPE TOWN

Churchill, Lord Randolph S. 1969 (1892): Men, Mines and Animals in South Africa. Bulawayo: Books of Rhodesia.

Cullinan Diamonds (The). <http://famousdiamonds.tripod.com/cullin-andiamonds.html>

Diamond Mines of the World: South Africa. <http://www.khulsey.com/>

[jewelry/kh_jewelry_diamond_mines_pg2.html](http://www.jewelry/kh_jewelry_diamond_mines_pg2.html)

Epstein, Edward Jay: The Diamond Invention. <http://www.edwardjayepstein.com/diamond/prologue.htm>

Exploring Africa. <http://exploringafrica.matrix.msu.edu/students/curriculum/m7b/activity2.php>

Flint, John 1976: Cecil Rhodes. Hutchinson: London
Kaikkonen, Rytkönen, Sivonen 1989: Afrikan historia. Gaudeamus
Kretschmer, Tobias 1988: De Beers and Beyond: The History of the International Diamond Cartel. <http://pages.stern.nyu.edu/~lcabral/teaching/debeers3.pdf>

Roberts, Janine 2004: Diamonds in the Rough. Wars for Africa’s Wealth/ Conflict Diamonds. New Internationalist 367: 24-25.

Wilson, Francis 2001: Minerals and Migrants: How the Mining Industry Has Shaped South Africa. Daedalus 30(1).

WHALEFISH BAY

Aarteita Afrikasta ja Keisarien Kiinasta. 2003 Lähetysmuseo.
Hovila-Helminen, Liisa 2006: Aika matka. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

Löytty, Olli 2006: Ambomaamme. Suomalaisen lähetyskirjallisuuden me ja muut. Tampere: Vastapaino.

Peltola, Matti 1995: Martti Rautanen – mies ja kaksi isänmaata. Helsinki: Kirjapaja.

Saarelma-Maunumaa, Minna 1996: Kun Nangulasta tuli Aino Johanna. Eurooppalaistumisen vaikutus Namibian Ambomaan henkilönimistöön 1883–1993. Teoksessa Kieli 11. Eero Kiviniemi ja Sari Mustakallio (toim.): Nimet, aatteet, mielikuvat. Kolme näkökulmaa etunimiin. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Saarelma-Maunumaa, Minna 2003: Nimet yhdistävät suomalaisia ja namibialaisia. Väitöksenalkajaisesityelmä Helsingin yliopistossa 14. maaliskuuta 2003.

GOLD COAST

Ashanti. http://www.ashanti.com.au/pb/wp_8078438f.html?0.5632580545451502

Davidson, Basil 1981: A History of West Africa 1000-1800.
Kallinen, Timo 2003: Miksi vallan pitää peiytyä? Esi-isät, valtaistui-met ja päällikkyyt Asantessa.

Kallinen, Timo 1999: ”Alkuasukasvaltio”. Etnografia, epäsuora hallinto ja vuoden 1935 Ashanti-konfederaatio. Helsingin yliopisto. Julkaise-maton sosiaaliantropologian lisensiaatintutkielma.

Story of Africa (The). BBC World Service. West African Kingdoms. <http://www.bbc.co.uk/worldservice/africa/features/storyofafrica/4chapter6.shtml>

TIMBUKTU

Africanus, Leo: Description of Timbuktu. From The Description of

Africa (1526). http://www.wsu.edu:8080/~wldciv/world_civ_reader/world_civ_reader_2/leo_africanus.html

Davidson, Basil 1981: A History of West Africa 1000-1800.
Kaikkonen, Rytkönen, Sivonen 1989: Afrikan historia. Gaudeamus
Laukkanen, Kimmo 2003: Timbuktn takana. Afrikan esikolonialistinen kaupunkihistoria. Espoo: Plataani.

Shillington, Kevin 1989: History of Africa. London: Macmillan.
Trekking to Timbuktu – Teacher Version. National Endowment for the Humanities. Edsitement. http://edsitement.neh.gov/printable_lesson_plan.asp?id=499

CANARY ISLANDS

Extract from the Natural History of Pliny the Elder. Isaac Newton Group of Telescopes. (<http://www.ing.iac.es/PR/lapalma/pliny.html>)

Fuchs, Dale September 4, 2006: Canary Islands fear disaster as number of migrants soar. Special Reports. Guardian Unlimited. <http://www.guardian.co.uk/spain/article/0,,1864278,00.html>

Human Rights Watch. Defending the Human Rights of Migrants and Asylum Seekers in Western Europe. <http://www.hrw.org/cam-paigns/migrants/>

Human Rights Watch. The Other Face of the Canary Islands. Detention Conditions in the Old Airport Facilities. <http://hrw.org/reports/2002/spain/Spain0202-01.htm>

Keihänen, Kalevi. Kansallallisbiografia. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/shaku/artikkeli.phd?recid=68840>

Kostiainen, Auvo, Janne Ahtonen, Leila Koivunen, Katariina Korpe-la, Taina Syrjämaa 2004: Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Penttilä, Pauliina 2000: Metsäsuomalaisuus katosi, kun kansa pääsi Kanarialle. HS.fi – Matkailu. <http://www.hs.fi/matkailu/artikkeli/Mets%C3%A4suomalaisuus+katosi+kun+kansa+p%C3%A4%C3%A4si+Kanarialle/HS20000405SI1ME01zww>

Spiegel Online August 30, 2006. Illegal Immigration. More Africans Risking Deadly Passage to Europe. <http://www.spiegel.de/international/0,1518,druck-434349,00.html>

Tilastokeskus. Suomalaisten suosituimmat kohdemaat yöpymisen sisältäneillä vapaa-ajanmatkoilla vuonna 2005. http://www.stat.fi/til/smat/2005/smat_2005_2006-06-30_kat_001.html

Zilliacus, Margherita 2007: Kohtalokas, laitton merimatka unelmien Eurooppaan. Kumppani-lehti. http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2007/_5/5776

Afrikan Tähti – pelilaudan kääntöpuoli

Afrikan kartta ja sen paikannimet ovat tulleet monille tutuiksi pelilaudan kautta. Tuttuus voi kuitenkin olla harhaanjohtavaa. Tämä julkaisu kertoo pysähdyspaikkojen kautta Afrikan historiasta ja nykypäivästä. Punaisten pahviympyröiden takana on muutakin kuin rosvoja, hevosenkenkiä, timantteja ja tyhjää.

Julkaisu on suunnattu ensisijaisesti koululaisille, mutta se toimii hyvin myös kotona ja aikuisten illanistujaisissa. Ota pelilauta esille ja heitä noppaa. Me kerromme sinulle tarinoita afrikkalaisten ja eurooppalaisten kohtaamisesta – ja maanosien yhteisestä, vuosisatoja vanhasta historiasta.

Yhteistyössä:

ULKOASIAINMINISTERIÖ
UTRIKESMINISTERIET

~~martinex~~

ERWEKO

HELMINÄ BOUTAVARAAN MUSEO